ocini Fausti

1.

de auctoritate,

2.

de Christo

Spiritu S.

3.

de iustificatione

4.

ulici i Reg.

. debe=

gnis ad=

re.

5.

de Eccle=

sia.

—

Racoviae

1611.

TRACTATUS
DE ECCLESIA

FAUSTI SOCINI SENENSIS.

RACOVIÆ,
Typis Sebastiani Sternacii,
1611.

PONTIFICIOS SVA DOGMATA ET RITVS Ecclesiæ auctoritate, minimè tutari posse, & Quæstionem de Ecclesia, quænam sive apud quos sit, non esse necessariam.

SOlent Pontificii, aut suâ sponte, ut auctoritatem suis omnibus dogmatis & ritibus concilient: aut cùm urgentur, ut testimonia proferant certa & indubitata, de veritate quorundam dogmatum, deq; divina institutione, quorundam rituum apud ipsos receptorum, & in sacris literis minimè expressorum: aut denique cùm reprehenduntur, quòd dogmata quædam & ritus habeant, ipsis sacris literis repugnantes, huc tandem confugere, ut dicant, ecclesiam errare non posse, apud se verò esse Ecclesiam. Huic rationi occurrẽdum est, cùm negando propositionem, tum verò maximè assumptionem. Propositio enim ista, Ecclesia errare non potest, non est absolutè vera, cùm nihil vetet, Ecclesiam in quibusdam errare, ut postea explicabimus. Assumptionem autem, quæ est, apud Pontificios esse Ecclesiam, Ecclesiam inquam Christi veram, & de qua propositio accipienda est, quomodo Pontificii probent, non inveniunt; id quod ostendere in promptu est. Sed de propositione, ut decet, prius agamus.

Si intelligere velim⁹, ac penitus nosse, an Ecclesia errare, nec ne possit, & quatenus: necesse est statuere, quid Ecclesiæ nomine intelligamus, vel potius ipsi Adversarii intelligant, intelligeréve debeant, in ista ipsorum ratiocinatione. Iam certum est, ipsos Ecclesiæ nomine intelli-

gere, aut certè intelligere debere, cætus omnes aspectabiles eorum, qui salutarem doctrinam Christi tenent, ac profitentur, quos omnes cætus ubilibet terrarum existentes, tanquam unum cætum considerant, atque accipiunt. Hanc Ecclesiæ appellationem & significationem ipsi quoq; admittimus, & frequenter eam in sacris literis inveniri agnoscimus, tametsi aliam etiam istius nominis significationē, in eisdem sacris literis, inveniri affirmamus, quam Pontificii non agnoscunt, sed potiùs eā rident, ut scilicet Ecclesia significet omnes, non professione tātùm, sed simul etiam, reipsâ Christi fideles, & reverâ pios, qui per universum orbem terrarum sunt sparsi, nec mortalium oculis, qui hominis cor inspicere nequeunt, certò apparent, quam ob causam non potest hæc Ecclesiæ significatio ad præsentem quæstionē pertinere.

Cùm igitur adversarii dicunt, Ecclesiam errare non posse, intelligendum est, eos affirmare, cætus omnes, vel universos aspectabiles, in orbe terrarum existentes, tāquam unum cætum consideratos & acceptos, qui salutarem Christi doctrinam tenent, ac profitentur, errare non posse. Hæc propositio, simpliciter, & absolutè accepta, non minùs reiicienda est, quàm admittenda, si secundùm quid, & secundùm potiorem partem accipiatur. Sicut enim nemini dubium esse potest, quin ubi salutaris Christi doctrina est, ibi in iis, quæ ad salutem æternā adipiscendam scire ac statuere sit necesse, errari non possit; sic certum esse debet, nihil prohibere, quominus ibidem errari queat, in aliis affirmandis, constituendisvé, quæ non sunt hujus generis. Certè enim, sine istarum cognitione, salutaris Christi doctrina consistere potest.

Ex

Ex quo consequitur, permulta esse posse, ad ipsam Christianam religionem aliquo modo pertinētia, tam in dogmatibus, quàm in ritibus, de quorum veritate ac præstantia, Ecclesiæ judicio stare nihil cogat, ut pote in quibus Ecclesia ipsa errare queat. Permulta siquidem tàm dogmata, quàm ritus esse possunt, quæ aliquâ ratione ad Christi religionem spectent, nec tamen ad salutem æternam consequendam quidquam de illis firmiter statuere, sit necesse. Hanc necessitatis & non necessitatis ad salutem distinctionē, tàm in dogmatibus, quàm in ritibus agnoscunt passim Theologi ipsi Pontificii, tametsi multò plura necessaria ex utroque genere faciunt, quàm facienda sint, de quibus non est hîc dicendi locus. Satis enim est ostendiße non esse absolutè verum, Ecclesiam errare non poße.

Quod si fortasse adversarii, Ecclesiæ nomine aliud quidpiam intelligunt, idq; excellentiùs, quàm sint cœtus omnes hominum aspectabiles, tanquam unus cœtus accepti ac considerati, qui per universum orbem, salutarē Iesu Christi filii Dei doctrinam, tenent ac profitentur, cùm dubium non sit, quin ipsi, ut antea dictum est, Ecclesiam illam inaspectabilem, quam soli verè pii homines, & Christo fidentes constituunt, minimè agnoscant, necesse est, hoc esse ipsorum inventum sacris testimoniis nullo modo consentaneum. Cui tamen Ecclesiæ ab ipsis somniatæ (si modo aliam quandam, eâ quam diximus, præstantiorem, intelligunt) nihilo magis quàm veræ, & a nobis commemoratæ, ut in iis, quæ ad salutem æternam consequendam necessaria non sunt, errare nequeat, a Deo concessum fuisse, non probabunt unquam. Nam

ne ipsi quidem inaspectabili illi Ecclesiæ, quæ vera est illa Christi sponsa & corpus, cujus ipse non voluntate modò, ac potentiâ sive potestate, sed omninò reipsâ & actu servator est, quidquam amplius, quod huc pertinere queat, tribui invenies, quàm, illam ab inferni potestate securam esse; ex quo id tantùm colligi potest, eam in iis, quæ ad salutem æternam consequendam sunt necessaria, minimè errare. Nam istorum tantùm non, aliorum ignoratio, inferni potestati, id est, æternæ morti homines obnoxios reddit. Sed jam de argumentationis assumptione videamus.

Affirmant igitur Pontificii, apud se esse veram Ecclesiam, quod perinde est, ac si dicerent, se tenere ac profiteri salutarem Christi doctrinam, quemadmodum intelligi potest ex iis, quæ in examinatione propositionis diximus. Hoc verò quomodo probabunt unquam, nisi prius ostenderint, suam doctrinam cum divinis oraculis consentire, & sic ad examinationem sacrarum literarum deveniant, quam istâ suâ argumentatione ab Ecclesia sumptâ, ut declinent, potissimùm curant. At aiunt ipsi, Ecclesiæ esse notas quasdam, ex quibus ea facile agnosci queat, nec opus esse se torquere, in examinandis in hunc finem sacris literis, quas facilè ad suam quisque sententiam confirmandam quilibet homo non rudis, pertrahere possit: sed præstare ex notis istis perquirere Ecclesiam, eâq; inventâ ejus doctrinæ, ut pote salutari, acquiescere. Ad hæc ita respondemus.

Primùm dicimus, ex notis quibusdam velle cognoscere Ecclesiam, non autem ex eo, an habeat, profiteaturq; doctrinam Christi salutarem, perinde esse, ac si quis hominem

minem cognoscere vellet, non ex eo, an sit animal, ratione, ac mente præditum, sed ex quibusdam externis, & ad hominis essentiam ipsam constituendam minimè pertinentibus. Et sanè, quemadmodum ridiculum esset, si quis, cum dubitaretur, an quoddam individuum (ut loquuntur) esset homo nec ne? ex externis quibusdam quantumvis hominis propriis, id hominem esse, demonstrare vellet, & interim adversario ostendenti, non esse id ratione & mente præditum, respondere negligeret: sic ridiculum omninò est, cùm Pontificii volunt ex istis Ecclesiæ notis demonstrare apud se Ecclesiam esse, & interim respondere nobis negligunt, qui in promptu habemus ostendere, ipsos Christi doctrinam salutarem nō habere. Nam si vel unum aliquod dogma, vel ritum in rebus ad salutem æternam necessariis apud ipsos esse docuerimus divinis testimoniis contrarium, jam satis ostensum erit, eos Christi salutarem doctrinam minimè habere, id autem & pridem abundè docuimus, & porrò docere parati sumus, non de uno tantùm dogmate aut ritu, sed de pluribus, immò de hoc ipso sæpè tunc agitur, cùm ipsi hoc argumentum ab eo, quòd Ecclesia errare nequeat petitum, proponunt atque inculcant. Eo enim, ut ab initio attigimus, tunc uti solent, cùm aciem nostrorum adversus se argumentorum retundere volunt.

Deinde ad id, quod dicunt de sacris literis, quòd facilè ab unoquoq;, qui rudis non sit, ad suam sententiam confirmandam pertrahi possint, respondemus, Si ita res se haberet, nihil certi de istis Ecclesiæ notis statui posse, cùm ipsæ notæ, si certæ atque indubitatæ esse debent, ex divinis testimoniis petendæ sint. Divina autem testimo-

nia, de quibus omnes, qui Christum profitemur, unanimiter consentiamus, nulla sint præter ea, quæ sacris literis continentur.

Dicunt quidem ex ipsis quidam, Ecclesiæ notas in sacris literis, quamvis alioqui admodum aptis ad plures ac diversos sensus accomodari; ita apertè consignatas extare, ut de illis nullum dubium esse possit. At nos vicissim affirmamus, ex multis sententiis, quas in sacris literis clarissimas, & cuilibet etiam rudi homini intellectu facillimas, ipsimet Adversarii extare fatentur, tanquam ex certissimis quibusdam principiis, unà cùm interpretatione aliarum obscuriorum sententiarum, veritatem eorum omnium, quæ in controversiam venire possunt, aliud ex alio deducendo colligi. Ac præterea negamus, ex altera parte, evidenter extare consignatas in sacris literis, Ecclesiæ notas illas, quas ipsi intelligunt. Nec mirum, cùm nihil per se sit necesse, inquiri & agnosci veram Ecclesiam, & notæ, quæ in nostros sensus incurrant, & de quibus an sint nec ne dubitari nequeat, omnino poterunt esse communes, Ecclesiæ etiam non veræ, id est, minime salutarem Christi doctrinam habenti. Quòd si ejusmodi sint, de quibus an adsint, nec ne, dubitari queat, adeò ut divinis testimoniis sit opus, ad utrumvis probandum, quomodo quæso istæ poterunt notæ appellari? Iam quod nihil per se sit neceße, ut vera Ecclesia inquiratur, & agnoscatur, id ex eo constat, quòd ad salutem æternam consequendam, totâ scripturâ teste, satis est Christi præcepta, sub spe ejusdem salutis ab ipso sibi dandæ servare, seu mavis in Christum, qui sibi obtemperantibus vitam, æternam promisit, verè & ex animo credere,

dere, id est, ei planè confidere. Verùm, ubinám, quæso, est scriptum, Christum præcepisse, ut unusquisque inquirat, & nôrit, quænám sit vera Ecclesia? Nonné apertè constat, si quis salutarem Christi doctrinam teneat, istum consequenter vel agniturum statim, quinám sint ii, qui similiter salutarem Christi doctrinam habeant, ac profiteantur, quos suprà diximus esse veram Ecclesiam, vel ut agnoscat non modò per se, sed ne ex consequenti quidem esse necessarium. Quid enim, quod ad cognitionem attinet, illi deesse potest, ad salutem æternam necessarium, qui salutarem Christi doctrinam teneat?

Quod si dicas, ad salutem necessarium esse, ut quis sit in vera Christi Ecclesia, & propterea necessarium simul esse, ut veram Christi Ecclesiam inquirat, & agnoscat, negabo consequutionem istam, præsertim si de ea necessitate loquamur, de qua hîc agitur, id est, de necessitate per se. Nam simul atque quis Christi salutarem doctrinam habet, is jam vel reipsâ in vera Christi Ecclesia est, vel ut sit, non habet necesse inquirere, quænám sit vera Christi Ecclesia, id enim, ut dictum est, jam novit. Vnde apparet, quod ad cognitionem attinet, nihil aliud per se necessarium esse inquirere, & agnoscere, nisi quænám sit Christi doctrina salutaris. Hæc autem, etiamsi ut in vera Christi Ecclesia sit, necesse est; non tamen cuiquam præscriptum est, ut eam à vera Christi Ecclesia petat. Cujus rei non alia ratio est, nisi, quia futilis planè & ridicula ac præpostera esset præscriptio ista, cùm ad ejusmodi Ecclesiam cognoscendã, necesse sit prius cognoscere, quænám sit Christi salutaris doctrina; quæ doctrina cùm ex divinis, & sic sacrarum literarum testimoniis omninò

omninò sit petenda, hinc necessariò consequitur, rationem intelligendi & explicandi sacras literas, non esse, ad Ecclesiæ judicium confugere: alioqui necesse eßet, Ecclesiam esse cognitam, antequam illud cognitum esset, unde ipsa cognosci debet. Quod non modo longè absurdissimũ est, sed manifestam etiam implicat (ut loquuntur) contradictionem. Eodem siquidem tempore, & cognitam, & non cognitam esse Ecclesiam, facit. Eadem absurditas apparebit, etiamsi concedatur non ex salutari Christi doctrina, quam habeat, ac profiteatur, sed ex notis quibusdam Ecclesiæ propriis, ipsam Ecclesiam cognoscendam esse; cùm, ut antea dictum fuit, si notæ istæ, certæ atque indubitatæ esse debent, id est, ejusmodi, ut ex illis Ecclesia Christi vera certò agnoscatur, necesse sit, illas ex ipsis sacris literis petere. Itaque quocunque te vertas, absurdißimum planè est statuere, sacrarum literarum interpretationem, ab Ecclesia petendam esse.

Ex his, quæ breviter à nobis disputata sunt, arbitramur non obscurè intelligi posse, quæstionem de Ecclesia, quænam sive apud quos sit, quæ hodie tantopere agitatur, vel inutilem propemodum esse, vel certè non esse necessariam, nisi quatenus docere quis velit, nihil esse, cur de ipsa Ecclesia inquirenda admodnm solliciti esse debeamus, quemadmodum quàm brevissime potuimus, hîc facere conati sumus.

Clamabit fortasse quispiam, in hac sententia nostra neceßariò impietatem aliquam subesse, quandoquidem nihil certius sit, quàm sacra oracula, Ecclesiam vehementissimè commendare, & titulis ac laudibus excellentissimis exornare, atque, ut cætera omittantur, Dei

domum

domum & columnam ac firmamentum veritatis, appellare. Quare impium omnino videatur esse statuere quæstionem seu disputationem de Ecclesia, aut quodammodo inutilem, aut certè non necessariam esse. Si dicerem, Ecclesiam non curandam, vel non magnifaciendam esse, tunc dici posset, me impiè loqui, idq́ue tum propter sacra testimonia ista, tum propter rem ipsam: cùm per se apertissimum sit, Ecclesiam, divinam quandam rem esse, & Deo Christoq́ue charissimam. Verùm hoc ferè idem de singulis Christi fidelibus meritò affirmari potest, nec tamen is impiè loqui poterit, qui affirmet, aut fermè non utile, aut certè non necessarium esse, inquirere ac nosse singulos Christi veros fideles. Rei vel summa quidem præstantia per se neminem omninò obstringit, ad ipsam rem inquirendam & cognoscendam, sed tantummodo, ad cognitam in precio habendam, & debito honore afficiendam. Nec sanè idcircò, divinis laudibus insignitur Ecclesia à sacris scriptoribus, ut moneamur, eam à nobis inquirendam, sed ut ad Christianam religionem amplectendam ac profitendam inflammemur. Qui enim hæc facit, is sine dubio Ecclesiæ membrum est, & omnium Ecclesiæ bonorum fit particeps. Cùm igitur audis, Ecclesiam divinitus nominari columnam & firmamentum veritatis, (ut interim objectioni, quæ iis fieri posset, de quibus antea asseveravimus, hoc loco occurramus,) non est tibi intelligendum, ac concludendum. Ergò inquirendam esse Ecclesiam, si nosse velimus, quænam sit divina veritas, quasi hic Ecclesia, tacitè hæreticis, sive hæreticorum cœtibus opponatur, sed sciendum ac firmiter tenendum, apud eos, qui Christi doctri-

nam tenent ac profitentur, esse divinæ veritatis domicilium ac sedem inter mortales, ex Christiq; doctrina omnem divinæ veritatis cognitionem petendam esse, ut scilicet Christi discipulus esse cures; vel si jam es, ne deficias, certò persuasus, quamdiu talis fueris, nihil tibi, quod ad æternam felicitatem consequendam sit necessarium, in rerum divinarum cognitione defuturum.

Paulus quidem Apostolus dum summa ista laude Ecclesiam affecit, id, ni fallor, sibi potissimum propositũ habuit (quod & verba ipsius indicant) ut Timotheum ad quem scribebat, moneret, ne quid temerè unquam, & sine divina quadam prudentia in Ecclesia ageret, ad cujus administrationem electus posituśq; esset, cùm secum reputaret quanta res esset Ecclesia. Quam eandem monitionem ad se pertinere ii omnes censere debent, qui similiter munere aliquo in Ecclesia funguntur. Sed nos, ut objectionem istam, quam modo innuimus, penitus dilueremus, quomodo citra incitationem ad inquirendam Ecclesiam, ad alium etiam quemlibet, qui ea legerit, fructus Pauli verborum redire possit, ostendere voluimus. Sed de his hactenus.

EVAN-

EVANGELICIS

(ut vocant) verbi Dei ministris, ministerii controversiam jure moveri non posse,

Brevis Demonstratio.

Quicunque verbi Dei ministris, qui cum Ecclesia Romana aut Græca non consentiunt, eorum ministerii controversiam movent, ab eisque contendunt, ut suæ vocationis aut muneris, legitimum auctorem ostendant, ii nimirum insigniter falli videntur. Aut enim ministros istos, omnino pro novis quibusdam Christi Apostolis, & divinis Prophetis se gerere; vel, ut se gerant, opus esse credunt, aut non credunt. Si credunt, egregiè falluntur, fatentur enim ultrò ipsi ministri, se in iis, quæ docent, quamvis persuasissimum habeant, ea esse verissima, errare tamen posse. Id quod ab iis, qui se pro Christi Apostolis, aut divinis prophetis gerunt, penitus abest. Nec porrò, ut ipsi pro talibus se gerant, quidquam est opus. Non enim vel inauditam prius doctrinam aut religionem mundo se annunciare profitentur, vel ex novis principiis, priusve incognitis testimoniis quicquam docere, sed tantùm ex iis principiis, iisque testimoniis, quæ apud omnes Christiani nominis certissima sunt, ex ipsis, inquam, Evangelistarum & Apostolorum scriptis, Apostolicam doctrinam, ipsumque Iesu Christi Evangelium, se docere profitentur, vel potius, prædicta scripta explanare, atque explicare, aliter atque jam diu, vel in Romana,

na,

na, vel in Græca Ecclesia doceatur, quæ ante hosce 70. annos, maximam partem Christiani orbis occupabant.

Quod si nec eos omninò, pro Christi Apostolis quibusdam novis, divinisq; Prophetis se gerere, nec, ut se gerãt, opus esse credunt, quid est, cur ab iis requirant, ut sui muneris legitimum auctorem ostendant? An non cuivis Christiano homini licet, etiam sine speciali ullo, sibi legitimè demandato ejus rei munere, charitatem erga proximum exercere? An non opus charitatis planè est, ad Apostolicam doctrinam, Christiq; Evangelium complectendum ac retinendum, id est, æternæ salutis viam ingrediendam, atque insistendam, alios cohortari, divinaq; oracula, quæ omnibus sunt proposita, illis explicare?

At dicet aliquis, non agi hîc de simplici ipso facto ad viam salutis cohortandi, sacravé oracula explicandi, sed cum hac circumstantia, ut publicè id fiat, & perpetuo peculiariq; munere. Respondeo, Ad istiusmodi munus comprobandum, satis superq; esse, quòd illi ipsi ita volunt, qui cohortationes istas & explicationes audiunt, & eorum suffragiis, qui tale munus habet, ad illud vel deligitur, vel approbatur.

Sed instabit iste, hos ministros, sacramenta etiam (quæ vocant) administrare, baptismum videlicet ac cœnam dominicam, quod tamen sine divina vocatione fieri nequeat. Respondeo, hoc fortasse verum futurum, si opus foret, ut is ipse, qui sacramenta ista administrat, vel signis ipsis sacramentalibus aquæ scilicet, pani & vino, cœlestem aliquam vim inderet, aut mutationem afferret, vel saltem toti actioni, ex persona sua, sanctitatem aliquam conciliaret. Verùm quidquid vel virtutis, sive eti-

am

am (si ita placet) mutationis signis istis accedit, vel sanctitatis, in actione tota inest, id a divino instituto prorsus pendet, non autem ulla ex parte ex administrantis persona, qui, ut tali munere meritò fungatur, satis simpliciter, superq; est, ut ab iis, quibus & inter quos sacramenta ista administrat, vel ad illud deligatur, vel in eo confirmetur. Pro concesso enim sumitur, jam divinitus constitutũ esse, ut sacramenta ista, inter eos, qui salutem æternam adipisci volunt, omninò administrentur. Quanquam in cœna Dominica administranda, nihil necesse esse, ut unus aliquis certus homo deligatur, qui id faciat, ex ipsa ejusdem cœnæ institutione patet. Christus enim ipse Dominus, cum eam instituit, nemini specialiter, eam administrandi munus demandavit, sed tantùm ut posthac eum ritum servarent, omnibus suis Apostolis, non quidem, ut Apostolis, sed simpliciter ut discipulis, eaq; in re omnium Christi fidelium, quaſ personam sustinentibus præcepit, id quod apertè ex iis, quæ Paulus 1 Cor: 11. scribit, intelligi potest. Iam, baptismum à quolibet Christiano, quamvis ad hoc munus antea non delecto pro ratione temporis administrari posse, & omnes fermè sentiunt, & exempla quædam in Actis Apostolicis à Luca descriptis, declarãt. Baptizati enim & quidem ritè sunt Samaritani credentes, ab initio, Eunuchus, & ipse Paulus Apostolus, ab iis, qui ad ejusmodi munus antea minimè delecti fuerant, Act: 8. & 9. cap: Ex iis, quæ hactenus diximus, satis constat, quicquid illud est, quod vel fit, vel etiam fieri debet, in eligendis, aut approbandis iis, qui munere verbi Dei, & sacramentorum aliis ministrandi fungantur, non necessarium esse, nisi ut ordo aliquis

liquis servetur,& omnia decenter,ac certâ quadam ratione in Christi fidelium cœtibus fiant.

Sed hinc fortasse concludent adversarii, cum ante Lutheri adversus Romanam Ecclesiam prædicationem, ordo iste jam diu constitutus esset, ac ratio eorum eligẽdorum, qui populo verbi Dei & sacramenta administrarent, non ritè eos fecisse, qui postea, hoc ordine ac ratione spretâ, ministros sibi ejusmodi vel elegerunt, vel approbârunt. Quibus cùm ii successerint, qui hodie ministros istos diversum a Romana & Græca Ecclesia sentientes vel sibi eligunt, vel approbant, perspicuum esse, hos non ante electos aut approbatos fuisse, & propterea injustè ab eis tale munus administrari. Respondeo. Iam constitutum ordinem, & rationem istam, tunc demum servandam esse, cùm a recepta jam doctrina, recedere nolumus, aut saltem non debemus. Quod si a recepta jam doctrina recedendum nobis sit, quis non videt, ordinem istum, & rationem, minimè servandam esse? Videndũ est igitur, an Ministri, de quib⁹ quærimus, eorũq; auditores, qui a recepta, ante Lutheri prædicationem doctrina recesserunt, id meritò fecerint nec né? Nam si immeritò, jam per se corruit tota electio & ministerium ipsorum. Sin autem meritò, injustissimè ac prorsus ridiculè ab eis requiritur, pristini ordinis ac rationis, in electione vel approbatione hujus muneris, conservatio. Quin etiam hoc addo, ordine licet isto ac ratione jam constitutâ, etiam cùm quis a recepta doctrina, recedere non vult, posse tamen Christi fideles, extra ordinem, pro ratione loci & temporis, verbi Dei prædicandi munus, suâ sponte aggredi. Hoc enim apertissimè confirmatur ex eo, quòd ii, qui

in persecutione ob Stephani mortem Hierosolymis orta, inde, per varias regiones dispersi fuerunt, pertranseuntes verbum Dei evangelizârunt, Act: 8. 4. Antiochiæ verò præcipuè id fecerunt, ubi etiam, Domini manus, cum eis fuisse dicitur, & magnus numerus credentium, ad Dominum esse conversus, Act: 11. 19. Inter hosce autem dispersos, Philippus fuit, ad cujus prædicationem, Samaria verbum Dei recepit, Act: 8. 5. Qui postea dictus propterea est Evangelista, Act: 21. 5. Atqui munus Evangelizandi proprium jam alioqui erat Apostolorum, quibus hoc nominatim a Christo demandatum fuerat, Mar: 16. 8. Nam Philippus iste, non ille Apostolus, sed unus ex septem illis diaconis erat, quorum munus planè distinctum ac diversum erat, a munere Evangelii annunciandi, seu verbi Dei prædicandi, ut patet ex ipsorum electione, Act: 8. 1. Ex illis verò aliis dispersis, ne unus quidem ex numero Apostolorum erat. Apostoli enim Hierosolymis adhuc permanserant, Act: 8. 1.

Ex quibus exemplis apparet, certo licet ordine ac ratione jam constituta, prædicandi verbi Dei, eoq; munere divinitus certis quibusdam hominibus demandato, posse tamen, prout expedire videbitur, Christi fideles, sua spõte, quamvis non aliud docturi, quàm ii doceant, quibus id demandatum fuit (certissimum enim est, ex ipsa historia, dispersos istos, nihil ab Apostolorum doctrina, docuisse diversum) verbi Dei prædicandi munus, jure aggredi, ac præterea cum eo administrandorum sacramentorum usum conjungere. Nam & Samaritani illi, jam antequam ad eos Petrus & Iohannes Apostoli mitterentur, ritè baptizati erant, Act: 8. 16. Nimirum id Phi-

lippo Evangelista curante. Et de Antiochenis, qui ante Barnabæ, eò ab Apostolis missi adventum, baptizati jam essent, operâ videlicet eorundem, qui illis Evangelium annunciaverant, ex eo abundè constat, quòd non dicitur in historia, Barnabam eos baptizasse, sed tantùm eos cohortatum fuisse, ut in proposito suo permanerent. Quòd si in ipso Evangelio annunciando, non omnino necessaria est, ritè ad id muneris, prius facta electio, quamvis jam divinitus, certis quibusdam hominibus, provincia data fuerit: multò certè minus necessaria omninò erit, in divinis oraculis, quæ omnibus ad intelligendum proposita sunt, explanandis & explicandis. Tantum abest, ut ministris, de quibus loquimur, qui ex constituto jam ordine ac ratione, inter eos, qui de religione, idem quod ipsi sentiunt, ritè ad hoc munus antea electi fuerunt, quisquam ejusdem muneris controversiam, meritò movere possit.

SCRUPULI.

Ab excellenti quodam viro propositi

I.

De vera Dei cognitione.

SI ea esset sola vera Anabaptistarum, seu Neochristianorum sententia, ut certè videtur esse verisimilis, fierinè potuisset, ut tamdiu, statim ab ipsis Apostolorum temporibus, universalis Ecclesia erraverit, ut in primo & præcipuo articulo, cognitionis veri Dei, & Filii ejus, nutaret? vel omnino (ut illi affirmant) Deum, ignotum majoribus suis, quod Antichristum facturum prædixerat Daniel, cap: 11. 38. coleret?

II.

QUOD si ita esset, ut quidem necessariò sequeretur, illorum opinione & evictione: quorsum verò datus est Spiritus sanctus, perpetuus Christi Ecclesiæ doctor & custos? Si per id tẽporis, non quidem multi, sed penè omnes, ubivis terrarum fideles, in eo articulo, errorum tenerentur?

III.

ITA verò inops virtutis suæ Christus argueretur, & omnium sectarum & professionum,

Christiana fides esset longè miseranda, quę tanquam incertis scripturis nixa, nunquam illorum opinione, certa & vera, ab Apostolorum temporibus fuerit, sed in angulis Ebionis, Cerinthi, & Arrii, aliorumque sola promota delitesceret.

IV.

VBI verò impletio prophetiarum? In omnem terram, exivit sonus eorum &c. Item: Et dominabitur, à mari, usque ad mare. Et illud Pauli, Rom: 1. Fidem vestram annunciari in toto mundo.

V.

VBI interim veræ Ecclesiæ facies? & apud quos? cùm & illius temporis Doctores & scriptores, contrarium senserint, & scriptis prodiderint, si à nostratibus pro Antichristis reputentur.

VI.

SEQUERETUR, solis tantum Apostolis illis duodecim, revelatum esse Christum: & cùm illi decessissent, posteros in priorē idolomaniam relapsos fuisse; atque ita colligi posset, Deum causam esse erroris, & perditionis hominum, cùm tam vafrè & contortè scripturas de cognitione sui prodere voluisset, quod esset omnino absurdum, & à bonitate Dei remotissimum.

VII.

AD quam verò Ecclesiam interim necesse fuisset illud referri: Dic Ecclesiæ, quæ non nisi visibilis & conspicua, coram qua dicendum sit, debuit esse.

VIII.

ERGO, falsò Christianam fidem amplexum, & errorem pro veritate suscepisse, dicendum fuerit, Constantinum nobilissimum Imperatorem; ejus studia, in promovendo regno Christi præpostera, labores irriti, conflictus cum adversariis, pro nomine Christi, maledicti, ostenta illa ejusdem erronea, de quibus Eusebius, in vita ejusdem Constantini.

IX.

Ergo tot Concilia, præcipuè verò illa quatuor, verbo Dei nixa, œcumenica, fuerunt Spiritus sancti expertia, & ut illi volunt, Satanæ conciliabula?

X.

ERGO Athanasii labores frustranei? & illa manus Domini, quæ toties sanctissimum senẽ, ab adversariis protexerat, fortunæ vel rationis humanæ effectus, dicenda sunt? Vide Eusebium.

XI.

ITA consequeretur, innumerorum confessorum sudores, martyrum dira supplicia, absq; mercede futura, qui pro confessione deitatis Filii Dei, acerba passi sunt, & ideo omnes illos, usque ad hæc novissima tempora, spe frustratum iri. Conveniretné id justitiæ Dei, ut cum pro iniqua causa illi decertent, ipse in sinum (ut dicitur) rideat?

XII.

BREVITER. Si tantopere erravit Ecclesia in eo articulo, de Filio Dei, quis & qualis sit, Ergo sequetur, nullam hactenus fuisse Ecclesiam. Ergo, nulla certa remissio peccatorum, in nomine Christi. Nulli legitimè baptizati. Nulli vitam æternam consequuti, & inanis fides, prædicatio; Miserrimi, qui perierunt.

XIII.

SI ita res haberet, hanc scilicet esse veram doctrinam Iesu Christi; cur per tales viros manifestaretur antea, & nunc quidem, nulla pietatis commendatione, nullo laudato prioris vitæ exemplo commendatos, imo, ut plerumque videmus, per vagabundos, & contentionum zeli carnalis, plenos homines, alios ex lustris, aulis, ganeis, prolatam esse.

XIV.

VBI verò humilitas spiritus, ubi studium multa condonandi adversariis, quod fecerunt Apostoli?

XV.

CUR talium nullus, pudicitia conspicuus, & castimonia? imò contrà, initi ministerii symbolum, & character indelebilis, uxor ducenda.

XVI.

VBI jejuniorum, & orationum fervor? nonnè hæc omnia dissoluta apud tales, & in aliis deprehensa, ut hypocritica.

XVII.

Vbi verò tales, qui extremo loco ponant curam rerum mundanarum, opum, honorum, splendoris, prædiorum, clientelarum? quæ omnia neglexisse constat Apostolos: Nostros verò, hęc prima habere, mordicus divites esse velle. Idemné sit spiritus, qui in Apostolis, & viris Apostolicis?

XVIII.

Hujus autem illorum zeli, quis tandem finis sit, quòd plerique ex nimio fervore, in propagando regno Christi (ut quidem ipsi professi runt) postea cùm deferbuerint, in quendam atheismum prolabantur, ita ut alii apertè Christum, alii verò etiam Deum, & inferos negent.

XIX.

Taceo, perpetuas illorum inter se contentiones, in eodem articulo, ut semper discant, numquam ad veritatis cognitionem perveniant, &, ut Tertullianus inquit, Qui semper quęrunt, adhuc nihil illos certi habere constet, & proinde quærant tamdiu, quoadusque certò ipsi sint, uni sententiæ addicti. An verò ulli dubitationi, tamdiu subjecta sit fides fideliũ, ut mysteria illius numquã cognita, nunc demum ab iis nostratibus proferantur.

XX.

Nota. Cùm eandem veritatem se profiteri affirment, quam olim & primitivæ Ecclesiæ architecti, cur non ea vis spiritus sancti in istis

appareat, quorum plerique carnalia & mundana curare, &c. conſpiciantur?

XXI.

QUANTUM ad dogmata, cùm omnes Spiritum Dei jactent, cur in tantùm diſſideant, & invicem pertinaciter ſententiis depugnent? ubi verò ſpiritus unitatis, qui idem ſapere docet?

XXII.

EXITUS verò omnium miniſtrorum verbi, quos etiam illuſtres noverimus, quàm viles, abjecti, quorundam funeſti, inglorii. Proles, quàm vaga, errans, & aliquando degeneràs. Sociæ thori, quàm apud pleroſque ignobiles, & famoſæ? At, fixum eſt illud: Generatio rectorum, benedicetur.

XXIII.

Quî fiat, cur non ſtatim per Lutherum id factum dicant: ſed ſenſim ad cauſæ jugulum acceſſiſſent. Quaſi verò Deus, plurium incredulitate delectaretur, ut iis tantùm ea myſteria, ſolis reſervare manifeſtanda habuerit.

XXIV.

ITEM multorum, qui à ſede Romana, vel Eccleſia, ut vocant, Catholica defecerunt, conditio vitæ, alioquin in primis motibus, præclara, ſplendida. Deinde, ubi ſententiam fidei mutaverint, quam ſenſim tota autoritas collabatur, fortunæ intereant; doctrina, etſi inſignis, nullius utilitatis, ab omnibus deſpiciuntur, vagi oberrant, indignè tractantur. Documento Laſcus,

ſcus, Duditius, Scotiæ, Angliæ regna, tum privatæ perſonæ, ut nihil præclari gerere poſſint.

XXV.

INSUPER, Cur verò tantum negotium, cardo ſcilicet ſalutis noſtræ, non alibi in aliquo terrarum clariſſimo loco, vel regno patefactum ſit, ſed tantum hic in Polonia. Quaſi verò hoc regnum peculiares, ut quondam Sion, promiſſiones habuerit, verbum Domini, de illo exiturum, inſigni ſcilicet beneficio affectum eſſe, quod exteræ gentes, ut maledictum exhorreſcant, & procul repellant.

XXVI.

SI autem aliunde ad nos delatum ſit, cur verò ea prærogativa occidentis regionibus attribuatur?

XXVII.

QUI fiat, ut tanto tempore, vulgata veritate confeſſionis hujus, Eccleſiæ incrementum, neq; in numero, nec in pietate ſumant? An Deus ſaniori ſententiæ non favet? vel Eccleſiam deſeruit, ut, eam confuſionem fieri patiatur? Erronei autem cætus, iis omnibus emineant? Aliud verò videre fuit temporibus Apoſtolorum, quibus negotium ſucceſſit parvo tempore, & fides data eſt prædicationi illorum.

XXIIX.

QUID agendum fideli prædicatori, cui mediocris eruditio & diligentia ſuppetit, cùm non frequens ſit auditorium?

XXIX.

Cur tanta ruditas in miniſtris verbi, ut in excellentia artium, nullo modo pares ſint adverſariis? Quod facile videre eſt, ſi in frequenti clarorum virorum & doctorum cætu, Latinè, diſertè & doctè concionari neceſſe ſit, vix aliquem inveniri credibile eſt, cùm tamen apud adverſarios, omnia hæc polita, terſa, & doctiſſima inveniantur & occurrant.

XXX.

Cur tantopere omnes ritus, ceremoniæ, traditiones a noſtris reſpuantur, etiam ſine delectu, quas a vetuſtiſſimis Eccleſiæ Patribus, commendari videmus, & obſervatas a multis ſine ſcandalo, cùm tamen illos ſpiritu, ſancto egregiè imbutos, nos ipſi non diffiteamur.

AD SCRUPULOS F. SOCINI RESPONSIO.

Antequam Scrupulos iſtos coner eximere, tria mihi indicanda cenſui ex quibus, vel pro conceſſis ſumtis, vel non ſatis diligenter probatis, oriunrur ferè ſcrupuli ipſi omnes, quæ tamen falſa, judicio meo cenſenda ſunt. Unum eſt, quòd noſtrorum hominum, qui Anabaptiſtæ ſeu Neochriſtiani, ab autore ſcrupulorum vocantur, ſententia, de Deo, & Filio ejus, quod ad eo-

rum naturam seu essentiam attinet, vera esse non possit, quin continuò sequatur, eos qui eandem sententiam non amplectuntur, non esse veros Christianos, nec membra veræ Ecclesiæ. Alterum est, quòd necesse sit semper extare, visibilem aliquā Ecclesiam, quæ purē doctrinam, de Deo, Filioq; ejus retineat. Tertium est, quòd prædicti nostri homines, perfectam & omnibus numeris absolutam rerum divinarum scientiam habere se jactent, seq; eos esse profiteantur, per quos Deus, sui cognitione, ut olim per Apostolos, orbem terrarum illustraturus sit. Hæc, inquam, omnia, falsa censeri debent, & consequenter, scrupuli isti, per se ipsi, jam fermè omnes excidunt, nec, ut alia præterea ratione eximantur, necessarium videtur: Verumtamē, ut amico roganti satisfaciam, id singulatim facere aggrediar, & simul suis locis, tria ista, de quibus præmonui, minimè vera esse, quantum sat fuerit, ostendere conabor.

Ad primum Scrupulum. RESPONSIO.

PRÆCIPUUS *articulus, cognitionis veri Dei, & Filii ejus, non ipsorum naturam sive essentiam; sed voluntatem, & voluntatis obedientiam, potissimùm respicit. Sic enim loquuntur sacræ literæ, & Dei vel Christi cognitionis nomine, utriusq; cum voluntatis notitiam, tum ejusdem voluntatis obedientiam, & potissimùm, & plerumque intelligunt; id quod unicuique, veteris, & novi Fœderis volumina evolventi, facilè constare potest. Non paucos tamen locos, hîc indi-*

indicare libuit, ex quibus reliqui explicari queant, 1 Reg:2. 12. Esa:1. 3. & 19.21. Ierem: 2. 8. & 4. 22. & 9. 3. & 22. 16. & 31. 34. Ose: 5. 4. & 6.4. & 8.2. Ioh: 8.55. & 10.14. & 17.25. 2 Thes: 1. 8. Tit:1.16. 1 Ioh: 2. 3,4. & 3. 6. & 4. 7, 8. *Quamobrem illorum Christi verborum,* Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant, *&c.* Ioh: 17. 3. *non ea est sententia, vitam æternam in eo sitam esse, si quis Dei, & Christi essentiam noverit: sed neque etiam (ut quidem nonnulli locum vel converterunt, vel explanarunt) in eo, si quis cognoscat, Christi patrem, esse solum verum Deum, & Iesum esse Christum. Sed hæc potissimùm, In eo vitã eternã esse sitam, si quis Christi patris, qui solus verus Deus est, & ipsius Iesu Christi voluntatẽ noverit, eiq; obedierit. Alioquin si ea Christi verba, ad ipsius Christi, & Dei patris essentiam referenda essent, sequeretur, ut, quicunque utriusque essentiæ cognitionem haberet, is vitam æternam adepturus esset: quod neminem dicturum crediderim, qui vel minimum sensum pietatis habuerit. Quicquid autem, de Dei Christiq; essentia, ad vitam æternam consequendam nosse necesse est, id omne in hoc tantum continetur; videlicet, ut sciamus, neminem a seipso esse Deum, nisi unum illum solum, qui ab omni æternitate, a seipso Deus est; & Iesum illum Nazarænum, qui sub Pontio Pilato, Hierosolymis crucifixus est, esse Christum. Atqui hæc duo semper, universalis Christi, quæ dicta est, Ecclesia, & scivit, & professa est. Quin etiam (si quis fortasse, hoc quoque necessarium esse contendat) hunc unum Deum, non alium, quam Iesu Christi patrem esse, jam inde ab ipso initio, per multa*

sæcula

secula, apertè tenuit & docuit; imo, ut videtur, ad hunc usq; diem perpetuò. Nam quid aliud est id, quod generatim omnes Christiani nominis, semper sunt fassi, Patrem totius divinitatis fontem & originem esse, quàm solum Patrem a seipso esse Deum? Hinc factum est, ut Calvinus, Beza, & alii, qui contra Valentinum Gentilem disputantes, Christum a Deo Patre essentiatum negarunt, pro hæreticis, hoc ipso nomine, si rectè memini, a Genebrando, Theologo Parisiensi, in suis libris de Trinitate, fuerint traducti. At verò, cognoscere, an in divina essentia unica, sint nec ne, plures personæ, modò illa unica essentia retineatur; aut etiam nosse, quando primùm filius Dei extiterit, & utrum ex ipsius Dei Patris essentia vel substantia nec ne, genitus fuerit, dummodo Iesus ille Nazarenus, Dei Filius esse credatur, ad salutem æternam consequendam, necessarium esse, nullo umquam pacto probari poterit. Nec nostros homines, tam, (ut ita dicam) immanes esse crediderim, ut tot viros sanctissimos, qui proprium sanguinem, pro IesuChristi nomine fundere, non dubitaverunt, idcirco a vita æterna excludant, quòd vel in una Dei essentia, plures personas esse existimaverint, vel Dei filium, ante cælum terramq; conditam, extitisse crediderint. Nec tamen hinc sequitur, ut is, cui Deus patefecerit, non esse in una divina essentia, plures personas, nec Dei Filium revera ante extitisse, quàm Iesus Nazarænus, in Mariæ virginis utero conciperetur, ex eaq; nasceretur, hæc vel negare, vel etiam, ubi ea de re agatur, dissimulare aut possit aut debeat. Nec porrò sequitur, quin is, qui hæc constanter, a quibusdam affirmari audiat, erret non leviter,

viter, si eorum veritatem investigare spernat, & multò magis, si eos, qui hæc profitentur, causâ, ut ferè fit, non benè cognita, contemnat atq; condemnet; multò autem maxime, si, ut non pauci faciunt, eos, quibus modis potest, vexet atque insectetur. Sed neque etiam sequitur, quin hæc, si vera sunt, ut certè sunt, omni prorsus conatu pervulgari & unicuiq; persuaderi debeant, idq; si aliter fieri nequeat, cum ipsius etiã vitæ periculo, atque jactura. Quamvis enim, ut dictum est, hæc cognitio, ad vitam æternam consequendam, necessaria non sit: est tamen utilissima; quippe sine qua, salutis ipsius nostræ mysterium, exactè cognosci nequeat, & facilè sit, circa illud pluribus in erroribus versari, qui a recta ejusdem salutis via nos abducere queant. Ac deniq; est cognitio hæc, cum summa veraq; Dei nostri, & Christi ipsius gloria, quæ nobis, plus quàm vita nostra, cara esse debet, connexa atque conjuncta. Cæterùm, quamvis dubium apud nostros homines non sit, quin Deus, quatenus trinus in personis, ab aliis esse dicitur, antiquis veri Dei cultoribus, planè ignotus fuerit; non tamen ex iis ipsis, qui plus sapiunt, Danielis locum illum, cap. 11.38. huc accommodant, præsertim cùm non appareat, illum locum ad Antichristum omnino referendum esse. Quæ hucusq; dicta sunt, satis esse possunt, pro communi quadam responsione, ad ea omnia, quæ usque ad numerum 13. in hisce scrupulis leguntur: libet tamen, ut pollicitus sum, ad singula deinceps privatim respondere.

Respon-

Responsio ad II.

Quatenus spiritus sanctus Ecclesiæ doctor, & custos datus fuerit.

IAM *ostensum est, etiamsi sententia nostra vera sit, quam de Dei, Filiiq; ejus essentia, arctè tenemus, non tamen inde fieri, ut Ecclesia, quæ eãdem non teneat, in præcipuo articulo, cognitionis Dei veri & Filii ejus aberret; cùm demonstratum fuerit, cognitionem istam, ad alia præcipuè, quàm ad Dei Filiiq; ejus essentiam respicere. Præterea, etiamsi universa Ecclesia (de visibili loquor) a præcipua Dei Filiiq; ipsius cognitione statim post Apostolorum tempora aberrasset, & sic vera Ecclesia esse desiisset: hoc tamen non esset contra illud, quod Christus promisit, Spiritum sanctum cum Apostolis suis, in æternum fore; aut si quid aliud in sacris literis legitur, unde colligi posse videatur, Spiritum sanctum fuisse datum, perpetuum Ecclesiæ doctorem & custodem. Promissio enim ista Spiritus sancti, & si quæ sunt hujusmodi (si tamen eæ ad universam Ecclesiam referenda sunt) ad veram Ecclesiam pertinent; quibus, non perpetua, ipsius veræ Ecclesiæ conservatio, sed donec vera Ecclesia fuerit, robur, firmitas, consolatio, & sæculi, vitæq; futuræ gustus aliquis, ei promittitur: hæc enim sunt propria spiritus sancti effecta. Quod si ea aliquomodo degeneraverit, quia (exempli caussa) divinis iisq; apertissimis testimoniis quodãmodo spretis, suis somniis indulgere cæperit, quemadmodum nos, in hac, de qua agitur, Dei & Christi cognitione, factũ fuisse agnoscimus certè*

non modò Spiritus ille sanctus, quo scilcet doctore & custode, Ecclesia nunquam a veritate desciscere potest, qui tamen revera ei promissus non fuit, sed ne hic quidem, quem promissum fuisse concedimus, ut illi amplius detur, verisimile est. Prædictum quidem a Christo fuerat, ipsius Apostolos, accepturos Spiritū sanctū, qui eos duceret in omnem veritatem: sed neque hoc promissum ipsorum Apostolorum personas excedit, per quos ubique Ecclesiæ fundandæ erant; neque si excederet, ad alios, quàm ad veros ipsorum successores, pertineret, quos necessariò extituros fuisse, nusquam (ut arbitror) scriptum est. Nec postremò, quamvis omnis veritatis in eo fiat mentio, id de alia veritate accipiendum est, quàm de ea, quæ prorsus necessaria est ad salutem, qualem hanc non esse, de qua loquimur, satis disputatum fuit.

Responsio ad III.

Christi veritatem bonis dari, malis eripi. Item de Ebione, Cerintho, Ario.

NEC CHRISTUS virtute, eaq; maxima, & divinissima caret, nec Christiana fides, incertis est scripturis nixa; sed ipsorum hominum culpa fit, quominus ea, quæ sunt clarissimè & constantissimè scripta, illi intelligant: nec enim Christus, ullam ipsis vult vim afferre. Qui si tales fuerint, quales esse debent, profectò omnia intelligent in Christianorum sacris voluminibus contenta, quæ modò, eos intelligere necesse sit, si velint salutem consequi. Sin minus, æquum est, ut suæ malitiæ, hanc etiam pœnam subeant, ut salutaria dogmata, divinis literis

teris comprehensa, minimè percipiant, aut olim percepta non amplius teneant. Malos autem, sua sponte, plerosq; omnes, post Apostolorum tempora fuisse, nihil prohibet: quod tamen ego non assero, nec sanè credo, quamvis Apostoli, & Christus ipse, tale quippiam prædixisse videantur. Nec verò ea re hic est opus, cùm jam conclusum fuerit, dogma, quod nos amplexi sumus, de Deo Filioq; ejus, post Apostolorum tempora, (si ita placet) ferè ignoratum, ex iis non esse, sine quibus salus contingere nemini queat. Quæ hic de Ebione, Cerintho, & Arrio dicuntur, ad rem non faciunt, cùm nemo illorum, (si modò Ebionitæ ab Ebione quopiam, & non potius Hebræo nomine, a paupertate, videlicet intelligentiæ, ut Eusebius testatur, sunt dicti) ipsam sententiam nostram defenderit. Cerinthus etiam, eam de Iesu Christo opinionem habuerit, quæ cum adversariorum potius, quàm cum nostra sententia, conveniat. Vide Irenæum lib: 1. cap: 25, & 26. & Eusebium lib: 3. cap: 24. & 22. Nam de Arrio, de quo prædictis locis, nihil scriptum vel fuit, vel esse potuit, nihil attinet testimonia afferre. Nemo enim nescit, quàm longè Arrii opinio a nostra sententia distet.

Responsio ad IV.

Ex *tribus divinis testimoniis, quæ hîc afferuntur, primum & postremum, nihil ad rem, ullo pacto pertinent; utrumque enim id significat, quod jam suo tempore extitisse Paulus, ejusq; verba apertè docent. Præterea, primum, non receptionem doctrinæ Christi, sed prædicationem tantùm declarat, vel ipso Paulo teste,* Rom:

10. 18. *Poſtremum porrò, nihil prorſus Prophetici continet, nec in futurum ullo modo reſpicit. Quod verò ad ſecundum attinet, miror illud allatum fuiſſe, cum ſive vera ſive falſa ſit ſententia noſtra, de Chriſti perſona, negari non poſſit, quin Chriſtus, ubique locorum, cultus & adoratus fuerit. Quod ſi nulla, nec ſynechdoche nec hyperbole, hìc admittitur idem dicendum erit etiamſi falſa fuerit ſententia noſtra, & adhuc expectandum, ut vaticinatio iſta impleatur, atque id omnino fiat, quod ipſa verba ſonant, id quod ſanè futurũ omnino ſperamus. Etſi enim, ut divinus ille ſcriptor,* Heb: 2. 9. *ait, nondũ videmus Chriſto omnia ſubjecta, ſubjicientur ei tamen reipſa, ſuo tempore.*

Reſponſio ad V.

NON *eſt neceſſarium, aliquam extitiſſe iſto tempore, veram Eccleſiæ faciem. Neque enim veram Eccleſiæ faciem perpetuò extituram, uſquam revera prædictum aut abſolutè promiſſum eſt. Quamquam, ut diximus, non tollit veram Eccleſiæ faciem ignoratio ejus veritatis, quæ in ſententia noſtra continetur. Iam verò quod hìc dicitur, emporis doctores & ſcriptores contrarium ſenſiſſe, cùm appareat, ſermonem eſſe, de eo tempore, quod ſtatim poſt ipſos Apoſtolos conſequutum eſt, neceſſarium videtur, Dionyſium Areopagitam intelligere, Clementem, Ignatium, Polycarpum, & alios quoſdam ejus tempeſtatis; quorum inſcripta nominibus, quæ circumferuntur ſcripta, vel prorſus adulterina ſunt, vel adeò contaminata, ut nulla firma fides, de autoris ſententia, ulli eorum adjungi poſſit. Qua de re, alibi fortaſ-*

ſis,

sis, uberiùs aliquantò, explicandum erit. Porrò nostros homines pro Antichristis eos reputare, qui inter illos antiquos de Christi persona aliter senserint, atque ipsi sentiunt, haud mihi fit verisimile. Necesse enim esset, ut pro Antichristis haberent (exempli gratia) Iustinum & Irenæum, id quod mihi nullo pacto persuaderi potest. Etenim constat, istos aliter de Christi persona sensisse, quàm nos sentimus, quamvis non id senserint, quod adversariorum nostrorum plerique sentiunt. Nam liber ille, de Orthodoxa fide, qui Iustino adscribitur, planè adulterinus est, & cum iis manifestè pugnat, quæ ab eodem Iustino alibi passim scripta sunt, præsertim verò in dialogo cum Triphone Iudæo. De responsionibus autem ad Orthodoxorum quæstiones, nihil dico. Iam enim ab aliis animadversum est, illud opus Iustini esse non posse, cùm in eo & Irenæus & Origenes citentur.

Responsio ad VI.

In viis Domini rectis, justos ambulare, prævaricatores verò corruere.

E T I A M S I *statim post ipsos Apostolos, qui extiterunt, omnes de Christi persona, aliter sensissent, atque ipsi Apostoli senserunt: non tamen sequeretur illud tantum duodecim viris revelatum fuisse, non modò, quia non omnis circa personam Christi ignoratio, Christi veram cognitionem adimit, verùm etiam, quia innumerabiles alii esse potuerunt, qui Apostolis adhuc viventibus, cum ipsis hac in re prorsus consenserint, de quibus, cùm id necesse non videretur, nihil explicatè, memoriæ,*

traditum fuerit. Iam quomodo obsecro ii, qui statim post Apostolos consequuti sunt, in priorem idolomaniam relapsi fuissent, etiamsi de Christi persona, aliter credidissent, quod minus verum esset? Nunquid ex errore isto natum fuisset, ut lapides & ligna, ut antea, tanquam Deos colerent, vel saltem, multiplicitatem illam falsorum deorum, sive ex toto, sive ex parte, denuò reciperent? Ego sanè non video, cur istud, de priore idolomania, in quam relapsi isti fuissent, hoc loco dictum fuerit. Quod autem adjungitur, de scripturis, vafrè & contortè a Deo, de sui cognitione proditis, si sententia nostra priscis illis incognita fuisset, satis suprà refutatum videtur, Num? 3. *Hic tantùm addo, quamvis sacræ scripturæ, in hac ipsa parte, de qua quæritur, ita apertæ atque expeditæ sint, ut nemo, qui eas non intelligat, planè stupidus non videatur: tamen eorum verborum meminisse nos debere, quæ scripta sunt ad finem libri Oseæ Prophetæ:* Quis sapiens, & intelliget ista: intelligens, & sciet hæc: quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis, prævaricatores verò corruent. *Nam etsi de obedientia & inobedientia monitorum divinorum hic agi videtur: sunt tamen verba ejusmodi, ut ad ipsam Dei verborum intelligentiam, omnino accommodari queant, quæ videlicet obvia sit piis, impiis verò non item. Quod animadvertens, magnus ille Erasmus Roterodamus, de scripturæ figuratis loquendi modis, agens, sic divinè scriptum reliquit:* Haud scio, quo consilio visum est æternæ sapientiæ, adumbratis simulachris & insinuare se piis mentibus, & prophanis, ut ita dicam, imponere.

Respon-

Responsio ad VII.

Vtrum semper visibilis Ecclesia extitura fuerit.

*C*HRISTI *verba, tum locum habere censenda sunt, cùm is, de quo loquitur, fuerit in aliqua visibili Ecclesia, non autem ex illis concludendum, semper aliquam Ecclesiam visibilem extituram fuisse. Sic igitur loquitur Christus, quia, ut visibiles Ecclesiæ existerent, ipse & volebat, & per suos Apostolos curaturus erat, non tamen sequitur, quin præ hominum malitia fieri potuerit, ut aliquando, idq; per longissimum etiam tempus, nulla visibilis Ecclesia extiterit. Quamquam jam sæpius repetitum est, huc nobis confugiendum non eße, cùm ignoratio sententiæ nostræ, veram Ecclesiam comitari possit.*

Responsio ad VIII.

*N*ON *est hoc loco, de Constantino diligentiùs agendum, de cujus sive moribus, sive fide & religione, atque de Dei Filio sentētia, varii varia scribūt, cùm ea de Christi persona fides, quam is se amplecti professus esse dicitur, licet non vera, Christianam tamen religionem non evertat; nec ullo modo efficiat, ut labores, quos pro Christi nomine vel suscepit, vel suscipere visus est, fuerint irriti. Illud unum non reticebo, ex iis quæ ipse Constantinus, ut est apud Eusebium, lib: 2. c: 68, ad Alexandrum, Alexandriæ Episcopum, & ad Arrium, ejusdem urbis presbyterum, in initiis controversiæ illorum, cordatè admodum & luculenter scripsit, omnibus constare posse,*

ipsum sensisse, & neutrius sententiam Christianæ religioni adversari, & potuisse utrumque, sua sententiâ retentâ, alterum pro Christi membro & fratre suo agnoscere. Vide locum, nam lectu dignissimus est.

Responsio ad IX.

De Conciliis.

De istis tot Conciliis, ab aliis, qui a Romana Ecclesia desciverunt, satis superq; responsum est. Sed ne de quatuor quidem illis, quæ passim recipi videntur, admodum sollicitum esse oportet, cùm propter alia multa, tum verò propter hoc, quod iisdem temporibus plura Concilia coacta sint, in quibus, iisdem de rebus, aliter atque in illis constitutum est, inter quæ, celebre est Ariminense Concilium, in quo major Episcoporum numerus fuit, quàm in Nicœno fuerit; atque, nisi memoria me fallit, ut etiam verisimile est, majore ex parte Occidentalium; qui tamen Nicœni Concili decreta, manibus pedibusq;, ut dicitur, paucis quibusdam exceptis, tutari consueverant. Illud certum est, Augustinum alicubi non obscurè confessum fuisse, Ariminense Concilium, contrarium, atque Nicœnum Concilium fecerat, statuisse; idq; jure posse Nicœno opponi, ubi videlicet, ait, non debere, vel Catholicos adversus Arianos Nicœni Concilii authoritate uti, vel Arianos adversus Catholicos Ariminense Concilium urgere; vultq; seposito utroque Concilio, ex verbo Dei, de veritate totius quæstionis dijudicari. Quod autem dixi de numero Episcoporum utriusq; Concilii, verum est, etiamsi historicis credamus, qui vel Concilio Nicœno non interfuerunt, vel etiam multis annis post extite-

extiterũt, ac præterea Arrianorum jurati hostes erant. Nam Eusebius, qui in ipso Concilio Nicœno interfuit, haud paulo pauciores Episcopos in eo fuisse scribit, quàm alii scripserunt, nec sanè, in Arriana controversia, quid conclusum fuerit, explicat: sed tantummodo, concordes super ea re Episcopos discessisse, narrat, id quod apud me, non minimi est momenti.

Responsio ad X.

De Athanasio.

De Athanasio similiter, non est, cur quis magnopere sollicitus sit, cùm, ut alia omittam, ex ipsa historia, ab ipsis scripta, qui ejus memoriæ plurimum favebant, satis constare possi, teũ non tàm sanctũ fuisse, ut vulgò fertur. Nam, quid illud fuit, ut ipse restitui in suum Episcopatum posset non modò factiosorum hominum more, ad potentes in Italia symmistas suos accessisse, eosq́; vehementer contra suos adversarios concitaße; sed etiam ipsum Imperatorem Constantem, adversus Constantinum fratrem animasse, nec per eum stetisse, quominus inter eos crudele bellum exardesceret? Quid item illud, quòd Constantii Imperatoris iram metuens, sine ulla justa & Christiano homine digna causa, annos complures, apud sacram, ut vocabant, virginem Alexandriæ delituit; cui fœminæ fama erat, nullam inter ejus ætatũ mulieres, formæ elegantia, parem inveniri, adeò ut viris, modestiam & continentiam profitentibus, fugienda videretur; & tamen, cum hac, bonus vir Athanasius, multis annis, occultè adeò ac familiariter convixit, ut nemo præter ipsam, ex Alexandriæ civibus, toto eo tem-

pore, eum vel viderit, & alloquutus fuerit, vel ubi esset, resciverit, eiq; ipsa una, in omnibus etiam corporis necessitatibus, diligentissimè inservierit. Vide Sozomenum libro 5. cap: 6. & miraberis.

Responsio ad XI.

De Martyrum suppliciis, & Confessorum sudoribus.

NEC *Martyrum supplicia, nec Confessorum sudores, sine mercede sunt futuri, quamvis vel de Christi persona, vel de Dei essentia ea crediderint, quæ & olim & hodie, a nostris hominibus falsa esse ostenduntur, dummodo & Deo & Christo ex animo serviverint, ejusq; præcepta conservaverint, nec aliter sentiendum videtur de iis ipsis, qui (si modo historici vera narrant) ab Arrianis, aut aliis quibusvis, propterea, quia Filium Dei, ipsi Deo patri coessentialem esse asseverabant, sunt interempti, aut miris modis afflicti atque vexati. Quanquam idem quoque vicissim Arriani, & alii, qui coessentialitatem istam pernegabant, ab istis sunt passi. Quocirca necesse est, ut alterutri pro iniqua causa decertaverint. Nec tamen interim Deus, in sinum ridebat, ut hic parum appositè & circumspectè, (ne quid gravius dicam) ab autore scrupulorum scriptum est. Non sunt, Dei imperscrutabilia judicia, humanæ rationis modulo metienda. Nec, si quid nobis alioqui minus probatur, in humanarum rerum gubernatione divina, statim ab eo, quod Deus nobis manifestè patefecit, recedendum, & aliter, ac divini homines loquuti sunt, de ipsis rebus divinis,*

nis, vel affirmandum vel sentiendum; aut quod pejus est, quod multi faciunt, divina providentia in dubium revocanda. Sed hac ipsa de re, iterum ad finem hujus responsionis nostræ, nonnihil fortassis dicemus. Nunc dico, Deum, nec Arianorum, nec Catholicorum, quos vocant, perpessiones, pro sua opinione, licet minus vera defendenda, vel risisse, vel sprevisse, modò ipsi alioquin ii essent, qui esse debebant, & Dei ipsius Christiq; gloriæ studio impulsi, ea subirent. Quod si secus erat, nihil est, cur non meritò eos Deus & ridere & spernere potuerit. imò, in pœnam deserti officii, atque arrogantiæ & ambitionis istorum, eas ut subirent, aut permittere aut curare.

Responsio ad XII.

Hic nihil dicitur, ad quod supra, plenissimè responsum non fuerit. Duo enim ex tribus illis, quæ ab initio diximus, hoc loco pro concessis aut jam probatis sumuntur, quorum neutrum, nec verum est, nec ut verum esse appareret, diligenter curatum fuit, ut ante vidimus. Vnum est, receptiorem de persona Filii Dei opinionem, non posse esse falsam, quin ubi ea sit, nullus sit Christus, nulla Ecclesia. Alterum verò, necesse esse, aliquam visibilem Christi Ecclesiam perpetuo extare. Quibus additur & hoc: Si nulla sit visibilis Ecclesia, nullam etiam esse salutem, adque peccatorum remissionem consequendam, in Christi Iesu nomine, necesse esse, ut aliquis verus Iesu Christi cætus conspiciatur, unà fortassis cum ministro, qui absolutionem scilicet largiatur, id quod a veritate plurimum abhorret, cum ex sacris literis certissimum

ſimum ſit, eum peccatorum ſuorum quantumvis gravium, remiſſionem conſequi & ſervari, qui in Deum, & Ieſum Chriſtum crediderit, id eſt, Deo, ex Ieſu Chriſti præſcriptione, obedierit, etiamſi nullus præterea in univerſo terrarũ orbe, verus Dei Chriſtiq́ cultor eſſet.

Qui ſequuntur ſcrupuli, partim leves admodũ, partim ejusmodi ſunt, ut eorũ tractatio vehemẽter odioſa: attamẽ & iſtos quoq; eximere conabor.

Reſponſio ad XIII.

Si de ea Chriſti doctrina loquamur, quæ ad ſalutem prorſus eſt neceſſaria, non crediderim, noſtros homines, ſolam doctrinam ſuam, Ieſu Chriſti doctrinam eſſe, dicere. Præterea noſtri homines etiam multò poſt Apoſtolorum tempora, idq́ ſæpius ſuam hanc de Deo Chriſtoq́ ejus doctrinam, prædicatam fuiſſe contendunt, atque ex ipſis adverſariorum hiſtoriis docent. Quamobrem nulla eſt cauſa, cur in iis, qui ipſam hac noſtra ætate prædicarunt, major vitæ ſanctimonia, quàm in aliis, qui ſe Dei miniſtros profitentur, requiratur. Certè, utri utris hac in parte præſtent, ex reipſa facile intelligi poteſt. Namq́ crediderim ego, longè aliter ſe rem habere, atque hîc pro conceſſo ſumitur, quod ad vitam attinet & mores eorum, qui noſtram doctrinam prædicant. Id unum verè & conſtanter affirmare poſſum, primos, qui tempeſtate noſtra, hanc doctrinam publicare non dubitarunt, homines fuiſſe, & ab ineunte ætate maximè pios, & ipſorum adverſariorum teſtimonio, ut honeſto loco natos & benè doctos, ſic externè inculpatæ vitæ. Vide Hieron. Zanchium, ad finem alterius præfationis ſuæ, in libros de tribus Elohim.

Responsio ad XIV.

NON spiritus elatio, sed divinæ gloriæ zelus, facit, ut nostri homines, pauca adversariis condonent. Neque enim hæc ejus generis sunt, cujus ea erant, quæ condonabant Apostoli, qui tamen revera, paucissima condonabant; nec eadem temporum & causæ ratio, cùm adversarii nos, pro perditissimis hominibus, & Iesu Christi juratis hostibus habeant.

Responsio ad XV.

INDIGNUS planè hic scrupulus, cordato homine videtur. Quasi verò non fuerint hæc millies nostrâ memoriâ solidissimè refutata, & quasi Paulus, ob scortationes vitandas, non apertè doceat, benè esse, ut unusquisq; vir, propriam habeat uxorem. Quin etiam nominatim non dicat, ac disertè moneat, oportere Episcopum & Diaconum, esse unius uxoris virum.

Responsio ad XVI.

NEC Christiana jejunia, nec precationum fervor, apud nostros homines deest, nec sunt hæc ullo modo inter eos dissoluta: licet ea superstitione non fiant, qua inter eos, qui se hæc præ cæteris habere jactant. Et sane, nisi vehementer fallor, quod precationum fervorem attinet, longè a nostris hominibus isti superari dici possunt.

Responsio ad XVII.

MIROR hunc scrupulum, cùm planè contrarium, in plerisq; ex nostris hominibus palàm conspiciatur; adeò ut

ut si cum cæteris conferantur, præ illis, in mundo mortui videri possint. Quamquam, ut in initio attigimus, non profitentur nostri homines, se tanquam Apostolos ad orbem terrarum, nova quadam luce illustrandum, & quodammodo instaurandum, missos esse: sed ex iis principiis, quæ aliis sunt communia, nonnulla aliter, atque vulgò fit, ministerio verbi jam ex multorum consensu instituto, populum sibi commissum docere conantur.

Responsio ad XIIX.

HIC *nihil aliud dicendum videtur, quam id, quod olim Iohannes Apostolus dixit,* Ex nobis prodierunt; sed non erant ex nobis: Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. *Quanquam, ne ex nobis quidem prodiisse, multi ex iis, qui (ni fallor) hoc loco intelliguntur, meritò dici possunt, quos etiam nominarem, nisi omnium, quatenus fieri potest, offensionem mihi vitandam proposuissem.*

Responsio ad XIX.

EA *ipsa de re, ubi nostri homines, in articulo illo, diversum ab aliis docent, nullæ sunt inter ipsos contentiones. Omnes enim in hoc consentiunt, non esse plures in una Dei eßentia personas, sed solum* Domini *Iesu* Christi *patrem, esse illum unum* Deum, *nec ullum alium unquam fuiße* Dei Filium *unigenitum, præter hominem illum* Iesum Nazaræ*num. Nam qui aliter credunt, licet non statim a nostris foras ejiciantur, nostri tamen reverâ censendi non sunt. Quod si in quibusdam sacrarum literarum locis interpretandis aut explicandis, nondum*

per

per omnia nostri ipsi homines consentiunt: quid mirum post tantas tamq; diuturnas tenebras, plenam lucis, omnibus divinis testimonis intelligendis, tam brevi spatio temporis, illatam non fuisse. Neque enim mentes suas, mirabili ac singulari quadam ratione, divinitus illustratas, sibiq; ad intelligendas scripturas, propheticum spiritum plenissimè datum, jactant nostri homines: sed ex ipsis sacris literis, earundem sacrarum literarum interpretationē quærunt. Quanquā si quid hac ratione addiscunt, quod cæteri adhuc ignorent, id omne Deo, cujus ad intelligenda ipsius mysteria, spiritum atque auxilium continenter implorant, acceptum referre non dubitant. Veritatem porrò, quantum satis est, ut alios etiam ab errore manifesto revocare possint, se tenere, persuasissimum habent; interim tamē, se indies in ipsius veritatis cognitione proficere agnoscunt, & amplius doceri non erubescunt.

Responsio ad XX.

EANDEM *quidem veritatem nostri homines, in articulo, de Dei ejusq; Filii essentia, se profiteri affirmant, quam olim primitivæ Ecclesiæ architecti: Non tamen sequitur, nostros, se pares illis facere, aut eandem in omnibus utrorumque rationem esse debere. Nam architecti illi, vocationem singularem atq; expressam a Deo habebant, eorumq; dictis omnibus, fidem adjungi Deus volebat, idq; in re nova & antea inaudita. Quæ omnia absunt a nostris hominibus. Quare nihil est, cur miremur, in ipsis non eam vim spiritus sancti apparere, quæ in illis apparuit. Nam, quod nostri carnalia & munda-*

na curent, ridiculum planè mihi objectum videtur. Vide supra num: 17.

Responsio ad XXI.

S*i hoc de nostris tantùm hominibus dicitur, vehementer miror: cùm nec ipsi alium Dei spiritum jactent, præter eum, sine quo Christianæ religionis sciens nemo esse potest, nec inter se invicem sententiis pertinaciter depugnent. Sin de omnibus, qui a Romana Ecclesia defecerunt, non video, quid hoc ad propositum faciat, cùm de nostris hominibus sit sermo. Num quia ii, qui a Pontificiis se segregaverunt, dissident inter se, ideo nulli inter se veritatem habent? Consequentia hæc, nulla est. Nam alioqui, Iudæi quoque olim meritò dicere potuissent, eorum, qui Mose posthabito, unius Iesu Nazaræni præceptis, se adhærere profiterentur, nullos esse, qui veritatem haberent. Nempe, quod isti inter se, multipliciter ac pertinaciter, ipsis etiam Apostolis adhuc viventibus, dissidebant. Cæterùm unitas, quæ ex Dei spiritu consequitur, capita quædam pauca fidei respicit; ea videlicet, quæ ad salutem sunt necessaria: sed præcipuè externa facta (non hic de ceremoniis, indifferentibusq; ritibus ago) in Deo Christoq; colendo, & charitate erga proximos præstanda, in vita denique & moribus instituendis; non autem sententias, vel etiam dogmata omnia respicit, de quibus in Christiana religione disputare contingit. Potest enim quis spiritu Dei esse præditus, & tamen in non necessariis errare, adeò, ut pro necessario id ducat, quod non est, & propterea pro fratre non agnoscat eum, qui tamen sit. Satis enim est, si ipse omnia,*

quæ

quæ necessaria sunt, probè teneat; quicquid tandem in reliquis eum hallucinari, ab aliisq́ue, licet spiritu Dei similiter præditis, dissidere contingat.

Responsio ad XXII.

D E *exitibus ministrorum verbi, nihil exactè respondere possum, cùm mihi sint incogniti. Miror tamen, sub novo Testamento, sub quo proprium, non ministrorum modò, sed omnium piorum est, affligi, & viles abjectosq́ue in mundi conspectu esse, hæc nostris verbi ministris objici, cùm sub ipso Testamento vetere, in quo & ista sententia:* Generatio rectorũ benedicetur *(quæ tamen ad ea quæ non apparent, atque æterna sunt, & ad spirituale semen, non autem carnale, potissimum referri & potest & debet) & infinitæ aliæ apertiores leguntur, quæ bona hujus seculi promittunt piis hominibus, & posteris eorum, proprium quodammodo Dei prophetarum fuerit, a populo, ad quem erant missi, non solum despectui ac ludibrio haberi, sed miserè etiam vexari, ac persequutionem pati. Quis verò legens, quæ in Epistola ad Hebræos scripta sunt,* Heb: 11. 35. *de iis ipsis, qui sub veteri Testamento fuerunt, hæc iis, qui sunt sub novo, objicere audeat? Iam verò, quod filii ministrorum aliquando degenerent, quid hoc ad rem, cùm istud ex libera illorum voluntate pendeat, quam Deus ad bonum cogere non vult?*

Responsio ad XXIII.

D EU s *per Lutherum, a falsis cultibus & idolatria, quæ passim inter eos, qui Christum profitebantur, fiebat,*

bat, homines retraxit, & ad ejusmodi divinarum rerum cognitionem adduxit, quæ satis esse poterat, ad salutem æternam conciliandam. Quamvis multa adhuc in doctrina ejus essent, quæ correctione indigerent, & facilè a vera salutis via, infirmorum animos revocare possent, quorum correctionem, non diu Deus distulit, & per Zvinglium primùm, atque OEcolampadium, quædam magni momenti reformavit. Deinde per alios, alia corrigere est aggressus, idq; perpetuo, usque ad nostram ætatem. Nec porrò quiescet spiritus hic divinus, donec veritatem iis, qui oculos ad videndum aptos habuerint, omnibus prorsus humanis commentis nudatis, ad conspiciendum proposuerit. Nihil autem convenientius fieri potuit, quam ita sensim, ad veritatis divinæ patefactionem progredi. Non enim tantam lucem ferre potuissent oculi planè cæcutientes, ac perpetuò tenebris aßueti. Lacte, non autem cibo solido infantes sunt nutriendi: cùm verò paululum adoleverint, tum paulò etiam eis solidior cibus præbendus est. Nec interim tamen, dum veritas divina in apertum penitus profertur, incredulitate plurium delectatur Deus. Iam enim, ut dictum fuit, per ipsum Lutherum ea fuerunt patefacta, quæ ad hominem fidelem constituendum, sunt prorsus necessaria. Quod si de tempore, quod Lutherum præcessit, quæratur, hoc hominum est, nec, quòd Deus nihil cuiquam debeat, considerantium; nec, quanta eorum, qui Christi nomen profitebantur, per innumeros fermè annos, scelera fuerint, perpendentium; nec, quam diuturna cæcitate, ut miseri hebræi suo exemplo docent, homines alioqui sibi charissimos, si a pristino instituto degeneraverint,

rint,

int, Deus percutere soleat, attendentium;nec denique as,quas futuras tenebras,& cultus divini vastationem, ancti post ipsum Christum viri prædixerunt,recordan- ium. Atq; , ut uno verbo dicam, hoc nihil aliud est, uàm universam Dei providentiam in dubium vocare, tque in atheismum quendam homines conjicere velle, i quis hac eadem ratione usus,ad tantam tamq; diutur- nam orbis Christiani vastitatem, per Machometem in- ectam, & ad innumerabiles populos,qui vera Dei co- nitione, jam per annorum chiliades, perpetuò desti- uti fuerant, atque etiam nunc sunt, animo & cogita- ione se converterit. Providet omnino Deus,& procurat mnia, justissimaq; sunt universa judicia ejus. Nec, uamvis non ineptè fortassis in hisce ipsis, quæ modò at- igimus,id nos demonstrare possemus:tamen vel hîc non st hujus rei locus, vel nostro patrocinio, hæc tantopere estata veritas,nullo modo indiget.

Responsio ad XXIV.

PAULÒ *ante, id est num: 17. & 20.nostri homines eo nomine reprehendebantur, quòd mundana curarent; fortasse quia unus vel alter ex ipsis, in hominum adhuc maxima celebritate versatur: Hîc verò, si qui sunt aut fuerunt, a nostris hominibus non penitus abhorrentes, qui potiùs voluntate, quàm necessitate aliqua, a publico quodam vitæ splendore, ad privatam vivendi rationem se contulerint,hoc tanquam divinæ punitionis specimen & falsæ doctrinæ argumentum arripitur. Omitto autem,quòd quædam de illis hîc dicuntur, quæ vel minus vera sunt, vel,ut num: 22. diximus, Christianorum, &*

verè piorum sunt propria. Quid verò attinebat, Scotiæ, Angliæq; regna hoc loco commemorare, quæ doctrinam nostrorum hominum propriam, tanquam pestilentissimam aversantur? Nec tamen arbitror ego, in utrovis istorum regnorum, non pristinum splendorem atque opulentiam conspici. Quod si secus est, non idcirco id, ad mutatam religionem, illicò est referendum; cùm tot aliæ causæ justissimæ, Deiq; providentiâ dignissimæ, ejus rei esse possent, si modò id certo ac definito Dei consilio esse velimus. Atque inter cæteras causas, hæc multò verisimilior, quàm mutata religio videri debet, quòd istarum regionum populi, Dei beneficium, in abolendis impiis superstitionibus, atque hominibus, ad verum sui cultum traducendis, ac salutari divinæ veritatis notitia donandis, non tanti fecerint, quanti facere debuissent, nec dignam tam præstanti cognitione vitam instituerint.

Responsio ad XXV.

PARUM dignus est hic scrupulus, homine in sacris literis vel mediocriter versato, cùm ex illis apertissimũ sit, Deum solere, non ex fulgore fumum, (ut poetæ verbis utar) sed ex fumo lucem dare: quamquam non video, cur Poloniæ regnum obscurus quodammodo orbis terrarum locus censendus sit, præsertim verò in hac religionis, quam a majoribus accepimus, reformandæ causa, cùm in eo tantum imperium atque potentiam avitæ religionis proceres obtineant, quantam in nullo alio. Quod si propterea, quia in eo primùm, hæc de Dei, Christiq; essentia veritas publicata & recepta est, malè audit hoc regnum apud exteras nationes, Iudæa quoq; regio,

regio, per aliquot sæcula pessimè apud exteros audie-
at, eo potissimùm nomine, quòd ibi primùm Christiana
eligio publicata & recepta fuisset.

Responsio ad XXVI.

ADHUC in ipsis initiis sumus, & miramur, non-
lum ad orientales hanc lucem pervenisse; quasi ve-
ò, (ut sæpius dictum est) nostri homines, pro Dei pro-
hetis, vel Christi potiùs novis quibusdam Apostolis se
enditent, quorum operâ Deus, ut per antiquos illos fe-
it, universas mundi regiones, sui puriore cognitione
lluminaturus sit?

Responsio ad XXVII.

ANTE annos triginta, nemo fortasse erat in universo
hoc regno, ubi nostræ doctrinæ prædicatio primùm ex-
titit, qui de Dei Christiq; essentia aliter sentiret, atque
a Romana Ecclesia præceptum fuerat. Cœtus verò, aliter
sentientium, nullos extitisse arbitror, nisi demum annis
abhinc circiter viginti: quod quæso, quantulum est spa-
tium? & tamen hoc tam brevi tempore, non modo fa-
ctum est, ut ubique fermè in hoc regno sint, qui aliter
sentiant, & pluribus in locis, aliquis ejusmodi publicus
cœtus existat: Sed in Transylvania & Vngaria, talium
cœtuum centuriæ numerantur: quamvis præter cætera
plurima & ingentia obstacula, quæ ubique fuerunt, ju-
daizantium hominum, quorum pars a nobis prodierat,
perversus zelus, vel potius scelus atque astutia cum sem-
ma audacia conjuncta, sententiæ nostræ propagandæ
summo impedimento fuerint. Ego sanè, cùm omnia me-

cum diligenter reputo, tantum abeſt, ut parum profeciſſe noſtros homines exiſtimem, ut vehementer mirer, his paucis annis, eos tanta præſtitiſſe, & Deum maximopere laudem, qui laborum ab ipſis ſuſceptorum, eum ſucceſſum dederit, quem vix deſiderare audebam. Nec ſanè dubito, quin (quicquid cuiquam ſecus videatur) indies magis ſit doctrinæ noſtræ propagatio incrementum ſuſceptura, aut hîc, aut alibi, ubi Deo viſum fuerit. Nam quod ad pietatem attinet, (de cujus tamen incremento aut diminutione inter noſtros homines, nihil auſim affirmare) nihil mirum videri deberet, ſi ea nullum incrementum accepiſſet. hoc enim perpetuum eſt, in omni religionis mutatione, quantumvis bona, ut ſcilicet major ſit ab initio hominum pietas, quàm poſtea. Nec verò, ſi alii cœtus, quos in multis errare contendimus, noſtris multò eminentiores ſunt, propterea ſequitur, Deum illis magis quàm noſtris favere. Nullius enim voluntatem Deus vult cogere. Atqui libera hominis voluntate permanente, quid mirum, ſi pleriq; ad eos cœtus ſe aggregant, ubi & ſalutis via quædam latior proponitur, nec commune quoddam odium, atq; invidia cujuscunq; ordinis hominum ſubitur? Non ſunt hæc noſtra (fatemur) Apoſtolorum temporibus ſimilia; nec noſtri homines, cum illis Chriſtianæ religionis coriphæis & anteſignanis comparandi: nihil tamen dubitamus, quin multò purior doctrina apud nos ſit, quàm apud alios quosvis in hoc regno: quam ut omnes pii tandem complectantur, & optamus, nec id futurum ſanè diffidimus.

Responsio ad XXIIX.

Quasi verò verbi Dei ministro, nominis celebritas sit quærenda, & doctrinæ atque eloquentiæ ostentatio affectanda. Cæterùm præstat, vel unum tantùm hominem, in Dei Christiq; veriore ac tutiore notitia instituere, quàm integros populos in ea, quæ vel bona ex parte sit falsa, vel undiq; periculorum plena.

Responsio ad XXIX.

Nemo unquam divinarum rerum cognitionis non expers, in Evangelicis præconibus, sermonis elegantiam & humanarum artium scientiam magnopere requisivit. cùm planè constet, primos atque omnium præstantissimos ejusmodi homines, vel istis omninò destitutos fuisse, vel ea non magnifecisse; sed potius sprevisse, ac dissimulasse: imo ad Christi regnum, quòd hîc in terris crucem perpetuam comitem habet, propagandum, inutilia duxisse, ut videre est apud Paulum, 1 Cor: 1. 17. & 2. 1, 13. & 2 Cor: 11. 6. & aliis in locis. Habeant sibi adversarii suam eloquentiam, & omnium disciplinarum cognitionem: nobis satis est, Iesu illius Nazaræni, qui crucifixus fuit & resurrexit, veram notitiam habere, eamq; ut hactenus factum credimus, & in dies magis fiet, ab omnibus, qui eam oppugnant, Deo bene juvante, & voce & scriptis non ineptè defendere.

Responsio ad XXX.

Si nostri homines, ab aliis jam diu separati non essent, ab iisq; penitus explosi, & pro omnium pessimis reputa-

(quod attinet ad doctrinam, loquor) facilè paucas quasdam ceremonias, quas & multa vetustas, & sanctorum virorum authoritas commendabat, retinuissent: in quibus videlicet, quamvis verbo Dei additis, nullus tamen falsus Dei cultus, nulla evidens superstitio fuisset: Sed quando jam tanta divisio, inter nos & reliquos omnes est facta, satius visum est, Ecclesias nostras paulò diligentius reformare, ut ad simplicitatem illam Apostolicam, nobis haud obscurè in ipsorum Apostolorum actis atque epistolis delineatam, quàm proximè accedant, antiquissimarumq; illarum Ecclesiarum quàm simillimæ fiant.

Epilogus.

Hæc, ut ab initio monui, ab amico rogatus scripsi, cùm interim aliis gravioribus studiis occupatissimus essem. Quocirca nemini mirum videri debebit, si multa prætermissa sunt, quæ ad levitatem istorum scrupulorum demonstrandam, dici potuissent: sperans nihilominus futurum, ut si quis pii animi homo, in has qualescunq; responsiones nostras inciderit, omnino agniturus atque ingenuè fassurus sit, nos viam saltem, ab ejusmodi laqueis se extricandi, satis apertè indicasse: id quod tamen apertius nos aliquando facturos, si opus fuerit, Deo volente, pollicemur. Interim tamen ipsorum scrupulorum autorem, fraternè atque amanter monitum volumus, ut, quando ipsemet fatetur, verisimile videri, sententiam nostram, solam veram esse, quia videlicet (quemadmodum ego interpretor) sacris literis magis sit consentanea, ne diutius veritati obluctari pergat,

nevè, ut eam suspectam reddat, ea in medium adferre, quæ ad omnem religionem evertendam pertinere possint. Nostrum est, qui Christianos nos esse profitemur, principia & fundamenta Christianæ religionis, id est, libros veteris & novi Testamenti, non modò constantissimè retinere, sed etiam in illis, præcipue verò in novi Testamenti libris, legendis & pensitandis diligentissimos esse. In quibus, si quid non uno tantùm aut altero in loco, neqúe iis verbis, quæ obscuritatem aliquam habere possint, sed ubique passim, idq; clarissimis verbis cõtestatum deprehendimus, nihil prorsus est nobis dubitandum, quin id verissimum sit, quicquid in universali, quæ dicta fuerit Christi Ecclesia, constitutum aut receptum fuisse legamus, quicquid hujus seculi sapientia nobis suadeat, quocunq; tandem cursu res humanæ ferantur. Alioqui si vel ex hominum authoritate, vel ex sensu nostro, vel ex rerum eventibus, in rerum divinarum cognitione pendêre, ulla ratione voluerimus, hæcq; apertissimis spiritus sancti testimoniis opponere, facilè fiet, quemadmodum experientia hodie plus satis nos docet, ut sensim in omnem pietatis neglectum prolabamur, & divina omnia oracula, pro nugis, universamq; sacram historiam, pro fabulis propemodum habeamus. Indignissimum planè est homine Christi nomen profitente, non pluris facere divinissimum hunc sacrarum literarum thesaurum, nobis a Deo summa atque admirabili, eaq; certissima providentia conservatum, ut ex eo omnes in ipsius, Christiq; ejus cognitione ad salutem æternam ditescere possimus, quàm cætera omnia, quæ il-

lum nobis, sive apertè atque palàm, seu quodammodo per insidias & simulationẽ, illius non prophanandi, quacumq; tandem via ac ratione eripere possint. Adhibendus modò est, in eo perscrutando, animus verè pius, id est, Deum ejusq; gloriam, omnibus rebus, ac suæ ipsius vitæ, haud gravatè anteponens. Adhibendæ item sunt preces, ad ipsum Deum perpetuò, atque ex intimis præcordiis proficiscentes; vita moresq; nostri, ita sunt componendi, ut digni Christi discipuli simus: & mundo deniq;, tum mente, tum factis, penitus est renunciandum. Nam si hæc fient, nihil timendum erit, ne Deus veritatem in suis oraculis comprehensam atque explicatam vel nos fugere, vel nobis suspectam reddi, permissurus sit unquam.

EXPLICATIO VERBORUM CHRISTI, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. *Matth:16.18.*

TRIA SUNT, *quæ apud multos difficilem hunc locum reddunt. Vnum, quòd non liqueat, ad quem, vel ad quid verba illa referantur,* Hanc petram. *Alterum, quòd dubium esse videtur, an aliquid hîc singulariter, Petro a Christo promittatur, quod aliis Apostolis datum numquam fuerit. Tertium, quòd sit difficile statuere, quæ omnino sint illa, quæ hîc a Christo, Petro promittuntur; & nominatim, quatenus extendatur illud, ligare & solvere, de quo in verbis istis fit mentio.* Nos *conabimur, tres istas quæstiones dissolvere, & sic locum ipsum planum reddere; non omittentes interea alia dicere, quæ ad totius loci explanationem, & singularum ejus partium explicationē pertinere videantur. Quod igitur* I. Quæstio. *attinet ad primam quæstionem; nō dubitamus affirmare verba illa,* Hanc petram, *ad ipsum Petrum referri debere. nam alioqui periret allusio Christi* Ioan. I. 42. *manifesta ad nomen istud, quod ipsemet homini isti imposuerat; præsertim si ejus linguæ habenda ratio est, quâ loquutus est Christus, in qua, quemadmodū eruditissimi viri, & antiquitatis peritissimi tra-*

dunt, eodem prorsus pacto, & sine ulla penitus differentia, & Petri & petræ nomen proferebatur. Id *quod conjici etiam potest ex editione Syriaca, quæ etiam nunc extat, novi Testamenti. Certum est enim linguam istam, proximè ad illam accedere, quâ Christus loquutus fuit. Quod si cui videtur durum, Christi Ecclesiam ædificatam fuisse super Petrum, is meminerit, eundem sensum alibi etiam haberi, in ipso novo Testamento. Neque enim quicquam cogit, si ex Christi verbis, de quibus agimus, colligatur, Ecclesiam ipsius Christi super Petrum ædificatam fuisse, colligi simul debere, super ipsum solum fuisse ædificatam; meminerit, inquam, in Apocalypsi cap: 21.14. scriptum esse: Murum civitatis, id est, civitatis illius magnæ, sanctæ Hjerusalem, de cælo descendentis, ab ipso Deo, ut ex ver: 12. apparet, quæ sine dubio est, ipsa Christi verissima Ecclesia, habere fundamenta duodecim, & in illis scripta esse nomina duodecim Apostolorum agni, id est Christi. Quod quid aliud est, quàm Christi Ecclesiam fundatam esse, super duodecim Christi Apostolos, & consequenter etiam super Petrum. Non absimilis isti loco is est, quem habemus in epistola ad Ephesios, 2. 20. ubi Paulus ait, nos esse superædificatos super fundamentum Apostolorum & Prophetarum; nos inquam, quatenus Christiani, & sic Christi Ecclesia sumus. Neque enim verba illa,* Fundamentum Apostolorum & Prophetarum, *ita accipienda sunt, ac si scriptum esset, fundamentum, quod Apostoli & Prophetæ posuerunt; præsertim, si hoc*

de

de Christo intelligatur: statim enim sequitur, Existente summo angulari lapide ipsius, (*sic enim ex Græco libentiùs lego, quàm ut alii,* Ipso) Iesu Christo. *Ex quibus verbis apparet, fundamentum de quo ibi Paulus loquitur, non esse Christum, qui non ut fundamentum ipsum, sed ut fundamenti angularis lapis, eo in loco ab ipso consideratur: sed esse ipsos Apostolos & Prophetas. Est enim in verbis illis,* Fundamentum Apostolorum & Prophetarum, *ea loquutio agnoscenda, cùm voce genitivi casus exprimitur, id ex quo ea res constat, cui vox ista adjungitur, ut* Corona vitæ, Corona gloriæ, Corona duodecim stellarum, *& similia, quæ in ipsis novi Fœderis literis leguntur. Non est igitur quod vereamur statuere, Christi verba illa ad Petrum, ita accipienda esse, ut ipsa sonant; cùm non de solo Petro, sed & de cæteris Apostolis & de Prophetis alibi legamus, eos esse fundamenta, seu fundamentum Ecclesiæ Christi, sive hominum Christianorum. Sonant enim omninò, ut diximus ab initio, Christi verba, Super ipsum Petrum ædificatam fuisse ejusdem Christi Ecclesiam.* Iacob. 1. 12. 1 Petr. 5. 4. Apocal. 12. 1.

Nā si quis dicat, Imò ex codice Græco, cui nobis adhærendū est, posse videri verba Christi aliud sonare, quàm ipsius Ecclesiā super Petrū ædificatā fuisse, cùm ibi non legamus, ἐπὶ τούτῳ τῷ πέτρῳ, *masculino genere, ut ipse homo Petrus vocatur, sed* ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, *genere fœminino, cùm tamen petra seu saxum, super quod ædificari queat, nomine isto,* Objectio.

isto, quod cum nomine illius hominis convenit, non fœminino tantùm, sed & masculino genere, apud

Respon-sio. *Græcos enuncietur. Respondeo, Et si mutatio generis in verbis Græcis facta fuerit: tamen pronomen istud demonstrativum,* Hanc, *petræ adjunctum, idq́; cùm proximè dictum fuerit,* Tu es Petrus, *satis apertè ostendere, petram istam nihil aliud esse, quàm ipsum Petrum. Præterea, quamvis* πέτρος *genere masculino, Petrum seu saxum significet: tamen nunquam in novo Testamento id factum invenitur, nisi ubi explicatur significatio vocis Cephæ, quâ is homo, de quo agitur, a Christo cognominatus est. alibi perpetuò voce fœminini generis ad petram seu saxum significandum usurpatur. id quod in explicatione istius cognominis, & porrò in homine illo Græcè cognominando, factum non est, ut quemadmodum homo ille vir erat, sic cognominis illius terminatio, virilis sexus esset; quæ terminatio, licet de ipso Petro sermo esset, tunc non est servata, quando de ipso, ut de petra, super quam ædificaturus esset Christus Ecclesiam, verba sunt facta, ut homonymia, seu æquivocatio & ambiguitas omnis tolleretur, & unusquisq́; clarè intelligeret, Christi Ecclesiam ædificatam quidem fuisse super Petrum, non tamen, quatenus vir fuit, ita cognominatus; sed quatenus fuit petra & fundamentum tanto ædificio accommodatum.*

II. Quæ-stio. *De secunda quæstione ita statuo, nihil cogere, ut censeamus, istis Christi verbis ad Petrum, aliquid ipsi Petro promissum fuisse, quod aliis Apostolis nunquam*

quam

quam fuit datum: sed si quid Petrus plus habuit, quàm cæteri Apostoli, quod ad illud idem pertinere possit, de quo Christi verba agunt, id aliunde omnino colligi, quàm ex isto promisso, ut posteà dicemus. Tametsi non legimus, alicubi expreßè alii, quàm Petro, claves regni cælorum, seu datas seu promissas fuiße: id tamen simul cum Petro aliis Apostolis datum legitur, quod idem reipsa est, ut in reliqua tertia quæstione explicanda docebimus. Quamvis enim in his, de quibus agimus, Christi verbis, soli Petro sit facta promissio: non tamen facta est, cum exclusione aliorum apostolorum a promissione ista. Nam soli Petro idcirco est facta, quia ipse solus Christo eos interroganti, quem se esse dicerent, apertè respondit: Tu es Christus filius Dei vivi.

Nec verò quis dicat, Petri nomē, ad quod Christus allusit, satis indicare, illum, etiamsi alii idem apertè respondissent, minimè ipsis, vel alicui ipsorum, idem dicturum fuisse. Iam enim ostensum est, super alios Apostolos, non minus quàm super Petrum, ædificatam esse Christi Ecclesiam. Ad Petri verò nomen, Christi allusio, eò tantùm respicit, ut super Petrum ædificetur ab ipso Ecclesia. Itaque ex ipso Petri nomine, & ad ipsum allusione, nequaquam colligi potest, quicquam Petro a Christo promissum fuisse, quod aliis Apostolis datum non fuerit; quamvis negari nequeat, nomen istud, Christo occasionem dedisse, id Petro dicendi, quod dixit de ædificanda super ipsum Ecclesia sua: quæ quidem occasio defuisset, si alius quispiam ex Apostolis, ita ad ejus interro-

terrogationem respondisset, ut Petrus respondit: sed potuisset nihilominus Christus, ad ea respiciens, quæ facturus erat, idem reipsâ illi dicere & promittere, quod Petro dixit & promisit, licet non iisdem verbis, nec eadem loquendi forma & figura.

Objectio. Sed instabit aliquis, & dicet: Cùm nomen istud, ab ipso Christo impositũ illi homini antea fuerit, cumq; ex eo, quòd Christus postea, ad nomen illud alludens, illi promittit, satis constet, cur illum ejusmodi nomine appellari voluerit, nempe, quia futurus erat fundamentum ipsius Christi Ecclesiæ, necesse esse, ut hac ipsa in re, quòd Ecclesiæ Christi sit fundamentum, aliquid singulare & peculiare habeat Petrus, præter cæteros Apostolos.

Responsio. Respondeo. Hac ratiocinatione non effici, ut Petri prærogativa ista, si qua est, contineatur in isto promisso, quod ei Christus fecit; sive ut Christus ei singulariter aliquid tunc promiserit, quod aliis Apostoliis nunquam datum fuerit, qua de re hoc loco quæritur: sed tantùm, ut ex verbis, quibus in promisso isto faciendo (quæ tamen ipsius promissi pars nullo modo sunt) Christus uti voluit, idq; non solis, sed cum eo junctis, quod Christus antea fecerat, intelligi possit, Petrum ex ipsius Christi consilio, si etiam super alios quoq; Apostolos fundata seu ædificata fuerit Christi Ecclesia, aliquid hac ipsa in re singulare præ aliis habuisse, de quo mox sententiam nostram aperiemus. Prius enim monere volumus, raciotinationem istam, ad Petri prærogativam hanc concludendam, non adeò firmam esse. Nihil enim vetat, quominus Christus in

im-

mponendo illi nomine isto, non ad id, quòd futurus ësset fundamentum Ecclesiæ, sed aliò respexerit, & postea tamen, cùm illi designavit & promisit, ad istud ipsum nomen alludere voluerit. Verùm ratiocinatione ista, tanquam optima & firmissima, admissa, nulla tamen major Petri prærogativa in eo, quòd sit fundamentum Ecclesiæ, inde necessariò concludi potest, quàm in aliis rebus, ipsi cum cæteris Apostolis communibus, id est, quòd ille aliqua ratione illis præiret, & ordine primus esset; quemadmodum ex non paucis novi Testamenti locis, potissimum verò ex historia Actorum Apostolicorum desumptis, apertè colligi potest. Ex quo fit, ut, quamvis alioqui, nec potestate, nec authoritate alios antecederet, non modò simul omnes, sed nec etiam singulos. ut ex altera parte, ex iisdem sacris testimoniis, non minus apertè colligitur: tamen interdum (id quod antiquiores Christiani scriptores diligenter notârunt) ipse unus Petrus pro omnibus accipiatur: ut cùm Paulus ait, sibi creditum fuisse Evangelium præputii, quemadmodum Petro circumcisionis, & eum, qui operatus esset Petro, in Apostolatum circumcisionis, operatum quoq; sibi fuisse in gentes. Certum enim est (idq; ipsimet Pontificii, qui Petri primatum, præter omnem fidem, miris modis extollunt atque extendunt, fateri coguntur) quod ad ipsum munus Evangelii prædicandi, atque ipsum Apostolatum attinet, Petrum aliis Apostolis majorem non fuisse. Ex quo sequitur, Paulum, Petro nominando, reliquos simul alios Apostolo intellexisse,

Galat. 2. 7, 8.

qui

qui non minùs quàm ipse, Apostoli & præcones Evangelii inter circumcisos constituti fuerant. Quod igitur Petrus, & non alius ullus ex Apostolis, nomine isto insignitus a Christo fuerit, idq; ob eam caussam, quòd super ipsum ædificaturus esset Ecclesiam suam, hoc inde profectum est, quòd is cæteris præiturus esset in fundanda Christi Ecclesia, quæ ipsi, & aliis Apostolis, id est, doctrinæ ab ipsis prædicatæ innititur, ipsorumq; solidissimo testimonio firmatur, & propterea ipso Petro a Christo, cùm hac de re Christus ageret, nominato, nominati simul omnes Apostoli intelliguntur, præsertim ubi etiam alioqui ipse omnium aliorum personam gerit, ut hîc certè facit, cùm, ut ex Christi interrogatione, quæ ad omnes dirigitur, & ex eo, quòd nihilominus unius Petri responso contentus Christus fuit, satis constat, non pro se tantùm, sed pro aliis simul omnibus responderit. Adde, quòd ut locus ipse monet, ac fermè omnes agnoscunt & fatentur, caussa, cur Christus ea Petro promiserit, quæ tunc promisit, id fuit, quòd ille respondit, significans, se firmiter credere, Iesum illum Nazarænum, cui respondebat, esse Filium Dei vivi. Nam quin hoc idem reliqui omnes Apostoli sentirent, nihil prorsus dubitandum videtur: imò id liquidè apparet ex ipsorum verbis, & facto simul, quod præcessit, ut apud eundem Evangelistam habetur cap: 14. 33. Cùm igitur non minus reliqui Apostoli, quàm Petrus, id in se haberent, propter quod is a Christo promissa illa accepit; ac cæteroqui pares illi, in apostolatus munere, & essent & futuri essent,

essent, nisi quòd, ut dictum est, ille ipsis etiam præiret, & præiturus esset, concludendum omninò est, quicquid Petro, quantumvis nominatim promissum tunc a Christo fuit, reliquis simul Apostolis promissum fuisse, intelligi debere.

Restat tertia quæstio, quæ quatuor partes habet: quatenus quatuor videntur esse Petro, & sicut, supra ostendimus, reliquis omnibus Apostolis, in verbis, de quibus agimus, a Christo promissa. Vnum, quòd ipse Christus ædificaturus esset super ipsum Ecclesiam suam. Alterum, quòd portæ inferorum non essent prævalituræ adversùs hanc Ecclesiam. Tertium, quòd daturus illi esset claves regni cælorum. Quartum, quòd quicquid ille in terra ligâsset aut solvisset, id ipsum in cælo ligatum aut solutum futurum esset. Est autem inter hæc quatuor, hæc differentia, quòd in primo Petrus, nihil, propriè loquendo, accepturus erat: sed tantùm de eo aliquid erat futurum. In secundo, neutrum erat istorum: sed tantùm aliquid futurum erat, de re, quæ ad ipsum Petrum aliquomodo pertinebat. In tertio, aliquid omninò accepturus erat Petrus, & similiter in quarto: Sed hoc discrimine, quòd tertium, causa quarti futurum erat; quod idem videtur dici posse de primo, respectu secundi, quemadmodum deinceps explicabimus: de singulis enim istis quatuor, ordine nobis videndum est. III. Quæstionis 4. partes.

Quod igitur attinet ad primum, quid sit, Christum Ecclesiam suam ædificasse super Petrum, satis ex iis, quæ ante a nobis disputata sunt, intelligi potest: I. pars.

rest: præsertim ex eo, quod docuimus, necesse esse, ut super reliquos quoq; Apostolos, Christus suam ædificaverit Ecclesiam, *non modò, quia Petrus, tum ob id, quòd aliis præibat, & præiturus erat, tum verò ob id, quòd ipse unus pro omnibus ad Christi interrogationem responderat, aliorum omnium personam gerebat; sed etiam quia expreßè alibi legimus, super alios quoq; Apostolos fundatam esse Christi* Ecclesiam, *seu Christianos homines.* Facile est autem *intelligere, quid sibi hoc velit super Apostolos ædificatam fuisse* Ecclesiam *ab ipso Christo: nempe Christum constituisse Apostolos, qui primi omnium eam doctrinam, quibuslibet hominibus, sine ullo discrimine annunciarent, & confirmarent: quam qui amplexus fuerit, ipsius Christi sit discipulus, & sic ad cætum Christianorum pertineat: unde meritò Apostoli fundamenta cætus Christianornm, & sic Christi* Ecclesiæ *esse dicuntur, & consequenter super ipsos, Christum, qui eos tales constituit, quiq; per ipsos ad se primùm homines traxit, & suos fecit, ædificâsse* Ecclesiam *suam.* Nihil autem *amplius aut majus per hoc significari, quòd super Apostolos ædificaverit Christus* Ecclesiam; *seu, quòd Apostoli,* Ecclesiæ *Christi sint fundamenta, is locus docet, quem in prima quæstione explicanda attulimus, ubi non tantùm super Apostolos, sed super Prophetas*

Ephes:2. 20. *quoq;, Christiani ædificati esse dicuntur.* Nihil e-

1 Cor:12 28. *nim dubitandum est, quin Prophetarum nomine eo in loco, ii prophetæ intelligantur, quos a Christi*

Ephes: 4. 11. *datos, sive a Deo in* Ecclesia *positos fuisse legimus*

quiq;

quiq; post Apostolos primo loco a Paulo ponuntur: hi enim, ut ex cap:14. prioris ad Corinth: liquet, occultiora quædam, ad Christianam religionem pertinentia, aperiebant: unde confirmari & augeri poterat fides audientium, qui inde adhortationis & consolationis fructum percipiebant; nec his rebus quicquam sublimius, quod ad Christi Ecclesiam ædificandam pertineret, a Prophetis istis proficiscebatur. Sunt autem hi Prophetæ unà cum Apostolis, ab ipso initio a Christo dati, unde meritò unâ cùm ipsis, fundamenta Christianorum hominum sunt dicti. Namq; animadvertendum est, nec Apostolis, nec Prophetis potuisse nomen istud fundamenti accommodari, nec porrò accommodatum fuisse, nisi quatenus primi fuerunt hujus ædificii lapides, quibus reliqui deinde superstructi fuerant, quemadmodum ipsa, ipsius loci Ephes: 2. 20., verba ferunt. Ex quo apparet, quàm stultè & ineptè Pontificii, ut suum primatum Romani Episcopi probent, tantopere urgeant, super Petrum ædificatam fuisse Ecclesiam Christi, etiamsi Romanus Episcopus, verissimus Petri successor esset. Quasi verò hæc sit res, quæ ad successores transeat; & si super Petrum ædificata fuit Ecclesia, inde sequatur, similiter super ipsius successores ædificatam esse. Nam hoc idem est omnino, ac si quis ex eo, quòd Petrus ex primis fuit, qui Christianam religionem annunciârunt & confirmârunt, concluderet, Petri quoq; successores, ex primorum istorum numero fuisse atque esse, quo nihil stolidius excogitari potest, cùm potiùs ex eo ipso,

1 Cor. 14. 3.

Apostoli qua ratione fũdamenta Christianorũ vocantur.

quòd successores sint Petri, qui inter illos primus fuit, necessariò consequatur, eos ex istorum primorum numero nec fuisse, nec esse posse.

II. pars. Sequitur, ut videamus, quid sit illud, quod Christus ait, portas inferni non prævalituras adversus Ecclesiam ipsius, quod rectè explicare, non ita proclive videtur, propter id præcipuè, quod antè attigimus; quòd scilicet hoc videretur ex eo consequi, quod priùs dictum est a Christo, id est, se ædificaturum Ecclesiam suam super Petrum, quasi Christus dixerit: Et quia super te, qui petra es, ædificata erit Ecclesia mea, propterea inferni portæ, adversùs illam non prævalebunt, qua de re quid sentiendum sit, postea explicabimus. Priùs enim dispiciendum est, quid sit, Portas inferni non posse prævalere adversùs Ecclesiam Christi. Pontificii vulgò credunt, hoc idem esse, atq;, Christi Ecclesiam non posse ullis diabolicis viribus subverti, ipsiusvé diaboli artibus in errores ullos, præsertim tales, qui fidei in Christum adversentur, unquam adduci. Et quia Ecclesia Christi, apud ipsos, est Romana Ecclesia; quippe, cujus Petrus, super quem Ecclesia Christi ædificari debuit, primus Episcopus fuit, ibiq; sedem suam ordinariam fixit, & in ea usque ad mortem perseveravit, propterea ipsi Romanæ Ecclesiæ tantùm istud tribuunt, ut nec subverti, ac esse desinere, nec errare possit. Quibus de rebus singulis, non est nunc disputandi locus: aliàs fortasse, Deo dante, quàm in tota ista ratiocinatione, quâ unâ, ipsorum universa religio revera innititur, Pontificii hallucinentur,

ac turpiter errent, planum facere conabimur. Ad præsens enim institutum nostrum, satis est omnino, de interpretatione, quam ipsi afferunt, verborum Christi, aliquid dicere: quanquam vel hinc apparebit, quàm malè fundata sit religio ipsorum. Credunt ipsi, unaq; cum illis plerique alii, Inferni nomen, in Christi verbis, significare diabolum, seu diabolos, sed insigniter falluntur. Nusquam enim infernus, diabolum, seu diabolos, in sacris literis significat, sed ubique (nisi ego vehementer fallor) statum & conditionem mortuorum; atque ea differentia, quæ est inter mori, & esse in statu mortuorum, eadem & non alia revera est, inter mortem & infernum, quod quidem attinet ad ipsas sacras literas, in quibus non alio quàm prædicto sensu distinguitur, haud raro, inter mortem & infernum, ita, ut Infernus, aliquid plus significet, quàm Mors; quemadmodum aliquid plus est, esse in statu mortuorum, quàm mori. Vanissimum igitur est Pontificiorum commentum, & eorum simul omnium, qui ipsos sunt imitati, cùm ex Christi verbis, de quibus hic agimus, concludunt, Christi Ecclesiam non posse diabolicis ullis viribus aut artibus subverti, aut in errores perniciosos induci. Iam portæ inferni aliud nihil sunt revera, quàm ipse infernus; non aliter atque portæ mortis, idem revera sunt quod ipsa mors, Psal: 9. 14. & 107. 18. & quidem apud Esaiam cap: 38. 10. ubi nec fortasse alibi, hæc eadem loquutio portarum inferni habetur, nihil aliud ea significare potest, quàm ipsum infernum. Si quis tamen contendat lo-

Quid sit infernus.

quutionem istam significare simul omnem vim atque potentiam inferni, ut passim creditur, & nos aliquando, cæteros sequuti, credidimus, non multum pugnabo, quamvis priorem interpretationem magis probem. Est igitur sensus Christi verborum, Ipsum infernum, seu omnem vim ac potestatem inferni, non prævalituram Ecclesiæ suæ: id est, eos, qui verè Christiani fuerint, in mortuorum statu & conditione non remansuros; sive, ut ex ipso verbo Prævalendi elicitur, mortuorum statum & conditionem illis non dominaturam: qui enim prævalent, id est, superant alios, iis etiam dominantur. Atque ex hoc uno loco apparet, Ecclesiæ Christi nomen, cùm maximè propriè accipitur, ut certè, ut hîc fiat, necesse est, aliud nihil significare, quàm veros Christianos, quicquid Pontificii contra disputent, qui adversus clarissima scripturæ testimonia & rationes inexpugnabiles, audent negare, usquam significatione ista, Ecclesiæ nomen in scriptura usurpari.

Ecclesia κατ᾽ ἐξοχὴν, quid?

Sed jam aliquid dicendum est de eo: An hoc, quod Christus hîc dicit, ex eo aliquo modo consequatur, quod prius dixerat; & sic, An quia ipse Ecclesiam suam super Petrum ædificaturus erat, propterea futurum esset, ut inferni portæ (quod quid sit, jam satis explicatum est,) adversus eam prævaliture non essent. Nihil omnino cogit, ut hoc ex illo consequi Christus dicere vel indicare voluerit. satis enim est ad hoc, ut Christus, quemadmodum necesse est, aptissimè hæc duo conjunxerit, ita ejus verba interpretari, ut Petro ipsi significare voluerit, quàm eximium

mium ædificium futurum eſſet iſtud, quod ſe ſuper ipſum ædificaturum promittebat, quando nulli interitui futurum erat obnoxium. Si quis tamen omnino velit, ita loquutum fuiſſe Chriſtum, quia poſterior res ex priore conſequatur, poteſt illi hoc ſenſu concedi, quemadmodum alii etiam animadverterunt, quamvis neutram iſtarum duarum rerum ſatis benè intellexerunt; id eſt, ut, quia res prior, propterea a Chriſto promiſſa fuerat, quòd Petrus crederet, illum eſse Filium Dei viventis, idcirco factum iri, ut, qui ſuper Petrum ædificatus fuerit, quæ eſt res iſta prior, is nullo modo perire poſſit, quæ eſt res poſterior: quippe, quòd ſuper petram ædificari nemo poſſit, qui iſtud idem non credat, qui autem iſtud credat, vitam æternam ſit habiturus, & ſic 1 Ioh. 2. 16.
nullo modo perire queat.

Sed jam de tertiâ agamus, quam Chriſtus Petro III. pars.
promittit, ea eſt, Daturum ſe illi claves regni cælorum. Non dicit clavem, ſed claves. duæ enim ſolebant eſſe claves cujuscunque oſtii: una, quâ aperiri, altera, quâ claudi poſſet. Quanquam potuiſſet eodem ſenſu, facultatem aperiendi & claudendi, clavem dicere, ut factum eſt Eſa: 22.22. Apoc: 3.7. niſi quòd ibi potuit ſingularis numerus pro duali vel plurali uſurpari, cùm duplex hæc facultas ibidem diſertè commemoretur: hic verò, cùm de ea apertum verbum nullum fiat, ad eam ſignificandam numero duali vel plurali, quo utraque clavis ſtatim intelligitur, utendum omnino fuit. Promittit igitur Chriſtus Petro, ſe daturum illi claves, quibus & aperi-

Regnũ Cœlorũ quid?

re & claudere regnum cœlorũ aliis possit. Regnum cœlorum, sine dubio, hoc in loco, conditionem & statum eorum significat, in quibus Deus per gratiam suam habitat & regnat, sive in hoc, sive in futuro seculo. Ex quo fit, ut Petro a Christo promissa fuerit facultas, tum in hunc statum & conditionem homines inducendi, tum eos ab ea excludendi. Verùm, cùm ex altera parte firmiter atq; immutabiliter, a Deo & Christo ipso constitutum fuerit, ut ii omnes, qui in ipsum Christum crediderint, hujus status & conditionis sint participes; qui verò non crediderint, omnes ab ea excludantur: Certissimum autem sit, in Petri potestate nunquam fuisse, nec esse potuisse, omnino ac reipsâ efficere, ut quis in Christum crederet, aut non crederet, necessarium planè est, id, quod ei Christus promittit, non ita simpliciter esse accipiendum, ut ipsum per se sonat, seu de ipsa rei efficientia interpretandum esse; sed tantùm de declaratione & pronunciatione justa ac vera. Nihil autem magis tritum in divinis literis est, quàm ut verba rei efficientiam significantia, ejusdem rei declarationem tantùm, aut pronunciationem jure factam, declarent. Itaque hoc sibi revera habuit Petrus a Christo promissum in istis verbis, nimirum, quos ipse declarâsset ac pronunciâsset ad regnum cœlòrum, id est, ad eum statum & conditionem, quam diximus, pertinere aut non pertinere, eosdem eò perventuros, aut non perventuros, prout ipse dixisset. Iam verò isthæc declaratio & pronunciatio dupliciter intelligi potest, aut scilicet facta sub ali-

qua

qua conditione, vel cum modo certo aliquo, aut sine ulla conditione vel modo, sive ea de singularibus hominibus, sive de omnibus generatim fiat. Sine ulla conditione vel modo, ut Petrus justè ac verè declarare ac pronunciare potuerit, quis pertineret ad regnum cælorum, nulla ratione fieri potest, nisi unà cum hac facultate datum etiam illi fuerit, ut humana corda scrutetur, quod omnes dicent, datum ei non fuisse; & certum est, nullum hominem hanc vim ordinariam habuisse, præter Iesum Nazarenum, quemadmodum etiam munus quod habuit, regendi ac gubernandi verum populum Dei, eumq; judicandi, adeoq; mundum ipsum, quod sine hac perpetua vi consistere & administrari nequit, ipsius unius solius est, nec ullius alterius unquam fuit. Cùm enim nemo, ut dictum est, ad regnum cælorum pertineat, pertinereve ex ordinario Dei decreto possit, nisi qui in Christum credat; hoc verò, nec ne, sit in homine, certò scire nemo potest, nisi qui ejus cor noverit, hinc consequitur necessariò, non posse sine cognitione ista, de quoquam absolutè pronunciari, quòd ad regnum cælorum pertineat; quamvis pronunciari meritò possit, quòd non pertineat, si ita se gesserit, ut ex ejus factis dictisvé constet, eum revera in Christum non credere. Reliquum est igitur, ut hæc declaratio & pronunciatio, quam Petrus facere jure posset, conditionem vel modum aliquem adjunctum haberet, quæ conditio vel modus, necesse est, ut iis contineatur, quæ Deus omnino & requirit, & satis esse vult, in eo, qui ad regnum cælo-

Obje-ctio. *rũ pertinere debeat.* *Sed dicet aliquis: Iã superiùs constitutum a te est, istud eo solo comprehendi, quòd quis in Christum credat: Quid igitur habuit Petrus hic sibi a Christo promissum, quod non quilibet alius habuerit & habeat, qui modò istud noverit, neminem ad regnum cælorum pertinere, qui in Christum non credat; qui autem credat, eum omnino pertinere?* Respon-sio. *Respondeo. Fidem in Christum, esse quiddam (ut sic dixerim) valdè prægnans, & quæ complectatur, iis tantùm esse nota, quibus Deus aliqua ratione illud patefecit, inter quos primus & præcipuus, ut tempore, sic patefactionis claritate fuit Petrus, unà cum reliquis Apostolis. Complectitur enim fides ista, partim ut sui ipsius formam & essentiam, partim ut antecedentem causam, obedientiam præceptorum Christi, & cognitionem eorum, quæ Christus ex Dei voluntate, & passus & adeptus est. Atqui Christi præcepta universa, & ejusdem perpessiones, & post has consequutam gloriam, cujusmodi planè sint, primùm ac præcipuè, & certiore quadam, quàm cæteris cognitione, Petro, & Apostolis aliis, nosse datum est. Adde, quòd hoc ipsum, credere in Christum, id esse, unde pronunciari possit, utrum quis ad regnum cælorum pertineat, licèt inexplicatum, multò certiùs atque evidentiùs, Petro, & sociis ejus constabat, quàm quibuslibet aliis constet: atque idcirco, ne hac quidem ipsa iure, ut scilicet quis jure simpliciter pronunciare possit, eos tantummodo, qui in Christum credunt, pertinere ad regnum cælorum, cæteros minimè,*

mè, Petro sunt quilibet isti ullo modo pares. Concludo igitur, Claves regni cælorum Petro a Christo promissas, esse facultatem declarandi ac pronunciandi, de omnibus & singulis quæ esse in homine debeant, qui ad regnum cælorum pertineat, & hac, neque alia ratione, aliis aperiendi, aliis verò claudendi regnum cælorum: quod regnum quid sit, jam ante dictum est. Hanc verò eandem potestatem cæteros quoq; Apostolos habuisse, ex iis, quæ pauld ante diximus, apertè constat; nec quicquam est certius, quàm unumquemq; ex Apostolis, munus habuisse Evangelium annunciandi, idq; ipsius Christi ac Dei nomine, & consequenter facultatem, atque adeò autoritatem declarandi ac pronunciandi, de istis quæ diximus. cùm annunciatio Evangelii nihil aliud sit, quàm expositio certa ac firma voluntatis divinæ de hominibus in gratiam recipiendis, & simul rationis & conditionum, quibus id fieri Deus velit, qua ratione & conditionibus ista omnia continentur. Sed præterea legimus, Christum ipsum, non Petro tantùm, sed aliis etiam Apostolis hanc authoritatem dedisse, ut, si quorum ipsi peccata remisissent, ea remissa essent; si quorum retinuissent, retenta essent. quod, ut planè eandem vim habet, atq; regni cælorum claves habere, quacunq; tandem ratione claves istas interpreteris: sic id omnind continet, quod nos istas claves esse diximus. cùm nemini, ex Dei immutabili decreto, peccata remittantur, qui in Christum non crediderit: cuilibet verò in Christum credenti peccata remittantur, & con-

Quid claves regni cælorũ.

Quid sit annũciatio Evangelii.

Ioan: 20. 23.

consequenter illis quidem regnum cœlorum aperiatur, his verò claudatur. Hanc igitur remissionem & retentionem peccatorum, quam ab Apostolis factam, approbaturus esset Deus, necesse est similiter ita interpretari, ut non res ipsa, sed declaratio rei & pronunciatio intelligatur, propter rationes superiùs allatas. Habere autem claves regni cœlorum, &c, cui quis peccata remittit, ea remißa esse, cujus retinet, esse retenta, id est non remissa, idem reipsa esse, vel id apertè ostendit, quòd aliud nihil a Dei gratia hominem excludit, quàm peccatum: & fœ-
Esa: 59. 2. licitas, seu beatitas hominis, ut ex Davide Paulus
Ps: 31. 1. docet, in eo consistit, ut illi remissa sint peccata. Ne-
Rom: 4. 6. mo enim beatus esse potest, qui in regno cœlorum non sit: nemo vicissim in regno cœlorum esse, quin sit beatus. Hæc breviter quidem, sed ut arbitror, verè ac rectè dicta & conclusa a nobis sunt, ut ostenderemus, id verum esse, quod in initio secundæ quæstionis explicandæ affirmavimus, aliis videlicet simul Apostolis id datum fuisse, quod tantundem valet, quantum id, quod nominatim Petro fuit promissum, quod attinet ad claves regni cœlorum, licet illæ disertè cæteris Apostolis, nec promissæ, nec datæ legantur, nisi quatenus, ut antea docuimus, quicquid tunc uni Petro promissum est, omnibus aliis ejus sociis & collegis promissum fuisse intelligi debet.

IV. pars Reliqua adhuc est res quarta, de qua dispiciamus, quam a Christo sibi promissam Petrus habuit; cujus, si causa est, res tertia, quæ ab eodem Christo illi fuit promissa, ut supra diximus, facilè est intelligere,

gere, quid ea ſit, & quatenus extendatur, cùm jam planum fecerimus, quid ipſa res tertia ſit. Quamquam verò ex ipſo Chriſti ſermone non omnino liqueat, ab hac illam proficiſci: veriſimile tamen facit, ipſe Chriſti loquendi modus, planè ſe rem ita habere. Nam ſi fortè, ut, quod Petrus ligaviſſet in terra, eſſet ligatum in cælis; & quod ſolviſſet, ſolutum, quæ quarta ipſa res eſt, ejuſmodi res eſſet, quæ diverſum quid foret, & ſeparatum ab eo, quòd eſſet habiturus claves regni cælorum, quæ eſt res tertia; nec inde neceſſariò conſequeretur, veriſimile prorſus videtur, ut, quemadmodum Chriſtus in clavibus regni cælorum promittendis dixit, Tibi dabo, *&c: ſic non ſimpliciter dixiſſet,* Et quicquid ligaveris, *&c. ſed verbo aliquo, non modò id quod futurum eſſet ſignificante, ſed etiam novum promiſſum declarante uſus eſſet. Veruntamen, antequam aliquid hac de re prorſus ſtatuamus, quærendum eſt, an alia ratione deprehendere poſſimus, quid quarta iſta res ſignificet. Videtur autem unicus is locus, qui in ſacris literis invenitur, ubi idem planè loquendi modus habeatur, viam nobis ſternere ad intelligendum, quid iſtud ſit, & ſimul ad ſtatuendum, quòd revera, ut Chriſti loquendi modus præ ſe fert, hæc quarta res a tertia pendeat, ſitq́ effectus ejus. Idem enim Chriſtus, hac eadem verborum forma utens, hoc ipſum, quod de Petro dicit, paulò poſt indefinitè de ſuis Apoſtolis affirmat. Inquit enim ipſe, Matth: 18. 18.* Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in

in cælo; & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo. *Agitur autem ibi de ejciendo aliquo e numero discipulorum Christi, qui certè est effectus clavium regni cælorum. Qui enim e numero discipulorum Christi meritò ejicitur, is a regno cælorum eadem operâ excluditur. Itaq; necesse est, ut, qui e numero discipulorum Christi quemquam ejicere jure poßit, is regni cælorum claves habeat; & sic, quia poßit, quos velit, a regno cælorum excludere, propterea ex numero discipulorum Christi, quos velit, potestatem ejiciendi habeat. Est igitur hoc* ligare, *de quo Christus loquitur, ad homines, non ad res, paßivè referendum. Et sanè non poterit quisquam, ni fallor, ostendere, quomodo vel Apostoli, vel discipuli Christi, quatenus tales sunt, rem aliquã ligare, sive jure, sive injuriâ poßint, retento vero ac legitimo, per metaphoram seu translationem, usu verbi ligandi, & a rei appellatione, ut hîc facimus, hominem excludendo. Hoc enim metaphorico loquendi genere, quod de Apostolis & Christi discipulis, ut tales sunt, activè usurpari queat, non res, sed homines tantùm ligari possunt. Nec obstat, quòd Christus in utroq; loco, pro nominibus neutri generis, quibus non homines, sed res significari solent, usus fuerit. Non est enim novum, in ipsis sacris literis (nam in profanis id frequenter fieri constat) ut genus neutrum pro masculino, seu res pro homine usurpetur, ut Apoc: 21. 22.*

Similis locus. 1 Cor. 1. 27, 28. Non intrabit in eam aliquod coinquinatũ, aut abominationem faciens, & mendacium.

am. Nam hoc non de rebus, sed de hominibus intelligendum esse, & res ipsa per se monet, & apertè docet id, quod statim sequitur, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni. Eadem necessariò ratio est solvendi, quæ ligandi, ut scilicet, si homines tantùm ab Apostolis, & Christi discipulis, ut talibus, ligari possunt, similiter homines tantùm solvi poßint. Quamobrem, fœdè omnino videntur lapsi ii, qui promissum istud Petro factum ita interpretantur, ut Petro fuerit promissa potestas & authoritas, quicquid vellet in Ecclesia statuendi, ita, ut quicquid ille, etiam extra ea, quæ ipse Christus jußit aut vetuit, jußisset aut vetuisset, vel fieri vel credi, id ratum & firmum apud Deum futurum esset. Fœdus, inquam, error iste censendus est, & non nisi a spiritu Antichristiano, quo tyrannis ecclesiastica inducta est, proficisci potuit, cùm & ex ipsa metaphora ligandi & solvendi, quâ usus est Christus, & ex eo, ad quod hanc ipsam potestatem & authoritatem Petro ante promißam, Christus postea, ubi eam suis generatim promittit, apertè accommodavit, nulli dubium meritò esse queat, quin de hominibus tantùm ligandis & solvendis Christi verba sint accipienda; nec etiam de ligandis & solvendis quocunque modo, sed tantùm quatenus de illis pronunciatur, utrùm nec ńe ad regnum cælorum & ad Christi discipulorum numerum pertineant, eâ interim differentiâ inter ligandi & solvendi potestatem manente, quam supra attigimus, cùm nominatim de pronunciando, An quis ad regnum cælorum

nec

necné pertineat, ageremus. Sed antequam eam hic denuò explicemus, oportet jam, ut, quemadmodum ostendimus, quid sit in Christi verbis Ligare, sic quid sit Solvere, apertè exponamus. Videtur autem id esse planè obvium. Nam si Ligare, est ejicere è numero discipulorum Christi, & sic pronunciare, ad regnum cælorum quempiam minimè pertinere: Solvere, erit in numero discipulorum Christi reponere, & sic pronuuciare, quempiam ad regnum cælorum pertinere. Quoniam verò fieri non potest, ut quicquid solvatur, quod prius aliqua ratione ligatum non fuerit, sciendum est, istud, ligatum prius esse, dupliciter accipi posse, vel cui antecesserit esse solutum, vel cui non antecesserit; sed hactenus semper ligatum fuerit. Et propterea solvere, quod hìc intelligi debet, id est, reponere in numerum discipuloram Christi, & sic pronunciare, quempiam ad regnum cælorum pertinere, dupliciter accipi & evenire potest, vel scilicet, quia quispiam, qui ex numero discipulorum Christi aliquando erat, & inde vel exciderit ipse per se, vel ejectus fuerit, in eundem numerum denuo recipiatur: vel quia quispiam ex numero discipulorum Christi nunquam antea fuerat, in eum numerum cooptetur. Sed cùm similiter ex iis, quæ diximus, omnino consequatur, duplicem esse, ut sic dixerim, ligationem: unam, quæ post solutionem existat: alteram, quam nulla solutio antecedat, sciendum est, illam quidem ab Apostolis & Christi discipulis, hanc verò ab ignorantiâ & peccato fieri, quæ tamen confirmatur & au-

Ligare.

Solvere

getur,

getur, cùm quis ita ligatus, solvi renuit, id est, Evangelio obedire non vult, & ob eam causam ad regnum cælorum non pertinere, pronunciatur; quæ pronunciatio, ligatio quædam dici potest, cùm iste & certiùs & magis ligatus per eam maneat, atq; idcirco ad eam quoq; ligandi potestas, Petro & aliis Apostolis data, pertinere potest, ita, ut non modò ejectionem, sed etiam non admissionem in Christi discipulorum numerum complectatur. Iam verò in hoc differunt ligandi & solvendi potestas, quòd illa multò plenior & efficatior est quàm ista, ob id, quòd probitas & fides, propter quam quis solvitur, simulari potest: improbitas verò & infidelitas, propter quam quis ligatur, non potest. Itaque necesse est, ut is, qui legitimè ligatus fuerit, id est, e numero discipulorum Christi ejectus, vel in eum non admissus, & sic ad regnum cælorum minimè pertinere pronunciatus, revera jam nec Christi discipulus sit, nec ad regnum cælorum pertineat: At verò potest quis legitimè solvi, id est, in numerum Christi discipulorum recipi, & sic ad regnum cælorum pertinere pronunciari, qui tamen revera, nec Christi discipulus sit, nec ad regnum cælorum pertineat. Fit enim omnino pronunciatio ista sub tacita conditione, seu mavis cum tacito modo, qui tamen etiam apertè apponi solet, id est, si modò istius cor & animus externis ejus factis dictisq; respondeat; & idcirco manet nihilominus firmum id, quod Christus non minùs cùm solvitur, quàm cùm ligatur, futurũ affirmavit, ut scilicet id esset ratũ in cælo, quod fi-

eret in terra ab illis, quos alloquebatur. Videmus satis explicâsse, quæ fuerit Christi mens, in quarta hac & postrema re Petro promittenda, seu in illi affirmando, quòd ea futura esset: & sic nihil reliqui est, quod præstare debeamus eorum, quæ a nobis præstanda proposuimus, nisi, si quis fortasse amplius a nobis requirat in hac ipsa hujus quartæ rei explicatione: cùm Pontificii, ex potestate ista & authoritate ligandi & solvendi, quemadmodum etiam ex illa retinendi & remittendi peccata, de qua suprà aliquid diximus, Petro & aliis Apostolis datâ, quædam colligant, quæ nequaquam colligi possunt. Ajunt enim, primùm inde intelligi debere, in quolibet homine solvendo, seu in peccatis cuilibet remittendis, intervenire debere auctoritatem Apostolicam. Deinde inferunt necesse esse, ut is, qui authoritatem istam hac in re sit exerciturus, cognita habeat peccata illius, cui remitti ab ipso debeant, ut scilicet judicare poßit, an sint digna remißione, an secus, & quibus conditionibus, quibusvé modis, prout qualitas eorum requisierit, ab ipsis iste solvendus sit. Hinc postremò concludunt oportere, ut is, cui remittere, is qui auctoritate ista fungitur, peccata debeat, ea isti ipsi enarret, & quidem omnia & singula, idq; cùm omnibus, uniuscujusq; eorum circumstantiis. hæ siquidem sunt, quæ peccata diversa faciant, & alia aliis minora vel majora. Atq; hoc pacto auricularem suam, quam vocant, confeßionem, stabilire Pontificii conantur, pro conceßis rebus interim sumentes, potestatem & auctoritatem istam

Errores Pontificiorum ctes.

Petro,

petro, & aliis Apostolis a Christo datam, ad eorum quoq; successores pertinere: Successores verò Petri & aliorum Apostolorum esse, eos, qui pastoris officio in Ecclesia funguntur, quos volunt, hanc eandem potestatem & auctoritatem, aliis etiam, qui non sint pastores, tradere ac demandare posse, quemadmodum ipsi Apostoli (ut quidem illi affirmant) poterant. Hæc Pontificii. quæ quàm malè sint conclusa, ostendendum jam nobis est. Primùm igitur negamus, ex Christi verbis ullo modo colligi posse, in quolibet solvendo, sive in peccatis cuilibet remittendis, auctoritatem Apostolicam, vel semper & necessariò, vel etiam ordinariè intervenire debere, aut debuisse: tum quia ipsa verba hoc nullo modo sonant: tum verò, quia ratio & causa proxima, eademq; perpetua & necessaria, ut quis solvatur, ejusvé peccata remittantur, est fuitq; semper, ab Apostolorum tempore, fides in Christum, quam si quis habuerit, quomodocunq; tandem illam adeptus fuerit, etiamsi nulla Apostolica auctoritas ea in re intervenerit, necesse est, ut simul iste remißionem omnium peccatorum suorum habeat, & ab omnibus spiritualibus vinculis solvatur. vide Act: 10. 43. & 13. 38. quanquam totum novum Testamentum sententiis idem pollentibus est plenum.

I. Erroris refutatio.

Objectio.

Dices, necessariũ tamen esse, ut fides in Christum, ex auditione verbi Dei nascatur: Dei autem verbum, auctoritate Apostolicâ annunciandum & prædicandum semper fuisse, & annunciari; & consequenter non nisi Apostolicâ auctoritate interveniente,

peccata remitti, etiamsi verum esset, causam proximam, eandemq; perpetuam & necessariam remissionis omnium peccatorum esse, fidem in Christum.

Responsio. *Respondeo, primùm hanc non esse Apostolicam illam auctoritatem, quam Pontificii hoc loco præcipuè intelligunt, qui manifestè de auctoritate loquuntur, quæ exerceatur, non in eos, qui nondum vel tum primùm credunt in Christum, sed in eos, qui jam antea in Christum crediderunt, aut certè se credere sunt professi. Deinde, nego in annunciando & prædicando Dei verbo, ex cujus auditione fides in Christum in audientium cordibus gignatur, necessarium esse, ut ulla Apostolica auctoritas interveniat, etiamsi concederem, omnem ordinariam divini verbi, unde Christi fides oriri possit, prædicationem, auctoritate Apostolicâ fieri. Nihil enim vetat, quominus extra ordinem prædicetur, istiusmodi Dei verbum, ut factum est, ipsorum Apostolorum tempore, ab iis, qui dispersi fuerant ex afflictione, quæ ob Stephanum extiterat, ad quorum prædicationem, in Christum multi crediderant. Taceo, quod ex historia Ecclesiastica constat, integros populos ad fidem Christi aliquando conversos fuisse eorum operâ, qui nullâ Apostolicâ auctoritate erant præditi.*

Act: 11. 19.

Socrat: lib: 1. cap: 16. Theodoretus li: 1. c: 24.

Objectio. *Sed rursus instabis, id quod de fide in Christū dixi, ob quā remittuntur peccata, nec quicquam videlicet aliud præterea requiratur, verum esse in eis, qui tum primùm in Christum credunt: hîc verò, quemadmodum ipse antea excipiens dixi, de iis potissimùm agi, qui jam in Christum crediderunt,*

derunt, & postea tamen peccant, de quibus quæritur, qua ratione illis remittantur peccata ista, quæ post fidem in Christum committant. Respondeo. Respon-sio. *Testimonia sacra, quæ docent fidem in Christum, esse causam remißionis peccatorum, generaliter loqui, neq; distinguere inter peccata commissa, antequam quis credat in Christum, & postquam crediderit, quamvis occasione illorum prolata, qui vel nondum, vel tum primùm in Christum crediderunt, quibus intelligendum est; non tantùm affirmari peccata, quæ antea commisissent, remitti, vel remissum iri, propter fidem in Christum, sed perpetuam rati-* NOTA. *onem proponi, quâ peccata remittantur, seu non imputentur, id quod maximè indicant verba Pauli Apostoli, in loco antea indicato, Act: 13. 38. Sic enim ait:* Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc nobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, (a quibus non potuistis in lege Mosis justificari,) in hoc omnis, qui credit, justificatur. *Vides opponi fidem in Christum, seu Christum & fidem in ipsum, legi Mosis, in justificandi ratione, seu in modo remissionem peccatorum consequendi, & dici, ab omnibus peccatis, a quibus non poterant Israelitæ in lege Mosis (per modos scilicet ejus rei in eâ contentos) justificari, id est absolvi, in Christo quemlibet justificari, qui in ipsum credit. Iam modi justificationem, sive absolutionem a peccatis consequendi, in Mosis lege contenti, atque iis propositi, qui ex Israelis populo erant, ad totum tempus, quo quisque vivebat, perti-*

nebant: & quoties quis peccata illa, ad quæ expianda propositi fuerant, commisisset, toties suam vim & usum habebant, & sic Israelitæ in lege Mosis perpetuò habebant, quomodo possent ab ejusmodi peccatis, quandocunque illa commisissent, justificari atque absolvi. Verùm hoc beneficium in aliis plurimis peccatis, quibus videlicet expiandis in ipsa lege Mosis modi nulli fuerant propositi, minimè sentiebant: At in Christo, id est, in ipsius Evangelio, inquit Paulus, in istis ipsis omnibus peccatis, tale beneficium sentitur, propositâ nimirum in eo ratione & modo, ista etiam peccata expiandi, nempe perpetuo: quemadmodum perpetuò, ut dictum est, illa alia peccata in lege Mosis expiabantur, quæ ratio & modus, aliud nihil est, ut idem Paulus ait, quàm credere in ipsum Christum. Hoc Pontificii intelligere non potuerunt, quia, quid sit in Christum credere, non intellexerunt. Nam si intellexissent, credere in Christum, esse Christo obedire, quemadmodum tamen fuit nostra ætate inter ipsos, qui intellexisse videtur, facilè hanc veritatem assequuti fuissent, & non tam exiliter ac jejunè de fide in Christum sensissent; nec tam imperitè & ridiculè ea omnia sacra testimonia interpretati fuissent, quæ passim in novo Testamento leguntur, in quibus fidei in Christum tribuitur, quòd ipsâ justificemur, seu per ipsam peccatorum omnium remissionem consequamur; nec deniq; commenti fuissent, præter fidem in Christum ad peccata delenda ea requiri, quæ ipsi vocant, sacramenta, & præcipuè, postquam jã quis semel in

Hieronymus Osorius.

Chri-

Christum credidit; id quod pœnitentiæ sacramentum appellant, quod ex ipsorum disciplinâ, continet auricularem illam confessionem, quam diximus, illos, ex Christi verbis, de quibus disputamus, ratiocinando colligere, ad quam ratiocinationem examinandam jam tandem revertemur, ubi priùs sententiam nostram de vi fidei in Christum ad expianda omnia peccata nostra, apertiùs exposuerimus, & nihilominus veram pœnitentiam a nobis, ad peccata delenda necessariam, agnosci demonstraverimus.

Sic igitur statuimus: Cùm primùm quis in Christum credit, id est, ipsi Christo confidit, & sic, sub spe beatæ immortalitatis, quam is sibi obtemperantibus promisit, ei obedire ex animo statuit; & porrò, quatenus tunc tempus & occasio fert, proq; facultate sua reipsâ obedit, statim omnium præteritorum suorum peccatorum veniam adipiscitur. Post verò, donec eandem in Christum fidem retinuerit, ita ut jure de ipso dici possit, quòd Christo obediens est, ignoscuntur illi propter hanc ipsam fidem omnia peccata, quæ alioqui vel per ignorantiam, vel etiam per fragilitatem interdum committit; & breviter, quicquid delinquit, quod fidem istam & obedientiam non perimat, nec efficiat, ut jam iste non secundùm spiritum, sed secundùm carnem ambulet. Obedientia siquidem præceptorum Christi, tota hoc continetur, ut quis secundùm spiritum ambulet, & non secundùm carnem. Qui enim in Christo, id est, per fidem in Christum, seu quia Christo confidunt, hoc faciunt, ii jam nulli damnationi sunt ob-

Sententia de vi fidei in Christũ

noxii, jam legis justificatio in illis impletur, Rom. 8. 4. Quod si quis ab hoc statu exciderit, & ita prolapsus fuerit, ut jam Christo confidere, eivé obedire dici nequeat, amittit, unà cum fide in Christum, omnem justificationem suam, atq; ad hoc, ut denuò justificetur, opus illi est, ut denuò etiam ad istam veram in Christum fidem revertatur. Sed quàm hoc
Heb. 6. 4. *sit difficile, indicat author epistolæ ad Hebræos, qui id impossibile dicit. Quod tamē sine dubio ita intelligendum est, ut apud homines sit impossibile, non apud Deum, qui etiam potest, & interdum vult, idq; ex singulari suâ benignitate & clementiâ, ejusmodi prolapsorum hominum misereri, eisq; vires, quas ipsi ad hoc efficiendum jam nullas habent, tantas dare, ut e suo cœno emergere denuò possint, & ad fidem Christi & obedientiam reverti. Iam verò quod ad pœnitentiam attinet, quam & scriptura disertè affirmat, & nos libentissimè agnoscimus, necessariam esse ad peccatorum remissionem consequendam, ea necessariò fide in Christum continetur. Nam quomodò, quæso, is Christo confidere dici potest, qui mutato studio ac proposito suo priore, vel certè actionibus suis, peccatis non valedicat, & sanctè in posterum vivere non constituit, cùm Christus id expreßè præcipiat, nec ulli quicquam promittat, qui id non fecerit? Quòd si alicubi pœnitentia a fide in Christum distinguitur, ita ut illa præcedere, hæc verò sequi videatur, id propterea fit, quòd sine dubio potest quis pœnitentiam agere, antequam Christo confidat, licèt non planè ejusmodi pœniten-*

tiam qualem Christus requirit. Estq; ista, ante Christi fidem pœnitentia, ad ipsam via, ut ex Iohannis Baptistæ prædicatione liquet. Interim tamen, sicut fides in Christum sine verâ, & qualem ipse requirit, pœnitentiâ, esse nequit: sic vera ista & Christiana pœnitentia, necessariò fidem in Christum sibi adjunctam habet. Iam cum quis, veram Christi fidem retinens, nihilominus aliquid peccat, quemadmodum antea exposuimus, tunc pœnitentiâ, quæ ita ex usu sacræ scripturæ appellatur, id est, mutatione propositi & actionum suarum, ei non est opus, & Christus disertè ait, justos pœnitentiâ Luc. 15. *non egere.* 7. *Nulli autem dubium esse potest, quin is sit justus, qui in Christum verâ ac vivâ fide credit, quæ, ut docuimus, præceptorum ejus obedientiam complectitur. Quòd si quis dicat, oportere tamen istum dolere peccatum aut lapsum suum, suiq; erroris pœnitere. Iam nec ista est illa pœnitentia, quam ita sacra scriptura appellat, cuiq; tribuit, ut per ipsam peccatorum remissio contingat: & talis pœnitentia necessariò, ex fide in Christum, statim exoritur. Neq; enim fieri potest, ut quis perpetuo obediendi Christo studio sit præditus, ita ut reipsa etiam obediat, id est, ut dictum fuit, non secundùm carnem, sed secundùm spiritum ambulet, quibus rebus Christi fidem contineri demonstravimus: & interim non ex animo doleat, ipsumq; pœniteat, si quid adversus Christi mandata deliquerit. Ex quibus omnibus tandem apparet, quomodo & cur fides in Christum, nec quidquam aliud præter ipsam in*

eo homine requiratur, qui suorum peccatorum, sive antequam in Christum credat, sive pòst, veniam a Deo consequi velit. Sed jam nimis digressi quodammodo sumus: ad Pontificiorum ratiocinationem revertamur. Ostendimus id, quod primo loco colligunt, ex potestate & auctoritate ligandi & solvendi, retinendi & remittendi peccata, quam Christus Petro, & aliis Apostolis dedit, non bene collectum esse: nempe non posse quempiam solvi, sive cuiquam peccata remitti, nisi Apostolica auctoritas interveniat; diximusq́; Christi verba nullo modo id sonare: quod sanè verissimè diximus. Aliud enim omnino est, quod possis ligare aut solvere, quem velis seu cui velis retinere aut remittere peccata: Aliud verò, sine te non posse cuiquam remitti peccata, continetq́; hæc Pontificiorum collectio, manifestam fallaciam, quam consequentis vocant. Neque enim, si quorumcumq́; peccata, Apostolicâ auctoritate fuerint remissa, ea jure remissa sunt: idcirco vicissim, quorumcunq́; peccata jure fuerint remissa, ea Apostolicâ auctoritate sunt remissa. Subruto autem hoc ipsorum fundamento, id totum necessariò ruit, quod superstruxerant. Sed videamus tamen, cujusmodi sint ipsorum deductiones ex prima illa falsa

II. & III. Erroris refutatio. collectione. Quòd igitur ex illa statim deducunt, debere eum, qui auctoritate Apostolicâ, quâ sit præditus, & quâ cuipiam remissurus sit peccata, illius peccata cognita habere, minùs rectè deductum est, idq́; ob eam causam, quòd nulla sunt adeò multa, adeòq́; gravia peccata, quæ homini veram pœnitentiam

tiam

tiam agenti, & verè in Christum credenti, eiq; in posterum ex animo obedire statuenti, remitti ab eo, qui hanc potestatem habeat, non & possint & debeant: nec ulla rursus tam pauca tamq; levia, quæ vel debeant, vel ullo modo possint remitti, qui ista non habeat. Itaq; cognitione peccatorum, id est, quantitatis & qualitatis eorum, nihil est opus Apostolico ministro, ubi de illis nec ne remittēdis agitur.

Sed dicent fortasse aliqui ex ipsis Pontificiis, adculpam quidem remittendum, necessariam quātitatis & qualitatis peccatorum cognitionem non esse, sed esse tamen necessariam ad remittendam pœnam. Respondeo. Pontificem Romanum, cui illi nihil non deferunt ac tribuunt, unà cum suis Conciliis statuisse, ad ipsius culpæ remissionem consequendam, necessariam esse oris confessionem, & sic suorum peccatorum enarrationem coram Apostolico ministro, qui ea sit remissurus. Quod verò ad ipsius pœnæ remissionem, id est, ut ipsi intelligunt, ejus castigationis, quam Deus, nisi quis ipsum aliqua ratione placet ac præveniat, in iis ipsis exercere solet, quibus culpam remisit, & sic ab æternæ mortis pœna eos liberos facere, Dico, merum esse humanum inventum, quòd ipsius castigationis divinæ remissio, per Apostolicum aliquem ministrum fiat. Neq; huc pertinere possunt Christi verba, Quorum remiseritis peccata, cùm remittere peccata, remissionem culpæ (sic enim hoc loco cùm ipsis Pontificiis loqui necesse est) significet, non autem pœnæ, istius inquam pœnæ, de qua hìc agitur, ut ipsum Davidis exem-

Objectio.

Responsio.

exemplum, quo potissimum ad suam istam culpæ & pœnæ distinctionem confirmandam, uti Pontificii solent, apertè probat. Dicitur enim in historia illa, 2 Sam: 12. 13. *Deum transtulisse peccata Davidis, eò quòd propriam peccati pœnam, id est, mortem illi non immiserit, quamvis aliis, haud sanè levibus malis atque incommodis, illum castigaverit. Iam transferre peccatum, est, auferre peccatum, sive, ut* Hebraica *loquutio ad verbum sonat, facere transire peccatum. propterea id, quod apud Matthæum legitur de Christo, Patrem orante, ac dicente,* Transeat a me calix iste. *Apud Marcum & Lucam legitur,* Transfer calicem istum a me; *quibus verbis sine dubio orabat Christus, ut auferretur a se calix ille. Auferre porrò peccatum, vel tantundem, vel plus etiam significare videtur, quàm remittere peccatum. Ex quo consequitur, si per peccati ablationem non tollitur, ut vidimus, nisi id quod Pontificii culpam vocant, remanente adhuc pœnâ: similiter per peccati remissionem pœnam istam non tolli; & sic, datam potestatem Apostolis remittendi peccata, ad istam pœnam non extendi, neque eò pertinere. Ostendimus, Pontificiorum ratiocinationem ductam ex potestate data Apostolis remittendi peccata, ad confirmandam ipsorum auricularem confessionem, nullum momentum habere, etiamsi ea omnia vera essent, quæ ab ipsis pro concessis hìc sumi diximus. Nam quod attinet ad solvendi potestatem Petro, atq; ut docuimus, reliquis Apostolis simul datam, eam nullum similiter ad eam rem momentum habere,*

bere, satis jam per se constat. Suprà enim demonstravimus, potestatem hanc tunc exerceri, cùm quis in numerum discipulorum Christi reponitur, vel cooptatur, id quod cum confessione ista auriculari nihil commune habere potest. Adde, quod nihil amplius ad hanc materiam pertinens significare posse dicendum est, solvere aliquem, quàm ei remittere peccata. Iam enim antea probavimus, solvendi potestatem istam, ad homines tantùm passivè referendam esse. Nam, quis unquam negaverit eum spirituali ratione solutum esse, cui sunt remissa peccata? Quòd si dixeris solutā quidē esse, sed non omninò, propter pœnam scilicet, quâ, ut Pontificiis placet, adhuc illigatus maneat. Respondebo, in danda ista solvendi potestate, non haberi vocem istam Omnino, nec aliam, quæ idem valeat, non magis quàm in danda potestate remittendi peccata, ubi si adderetur, non minùs efficeret quàm ibi. Sicut enim non omninò solutus is videtur, qui pœnas aliquas est daturus: sic non omninò remissa peccata videntur, cui propter ipsa peccata, aliquæ pœnæ sunt subeūdæ. Itaq; tandem constat, nihil esse, cur Pontificii ex potestate Apostolis data a Christo solvendi, itemq; remittendi peccata, suam auricularem confessionem stabilire conentur. Et quamquam de potestate ligandi, itemq; retinendi peccata, in hac quæstione nihil nominatim diximus: tamen, quicquid inde argumentari, ad suam istam confessionem probandam, Pontificii possunt, abundè dilutū ex iis videtur, quæ de solvendi, itemq; peccata remittendi potestate,

Objectio.

Responsio.

quâ

quâ potissimùm iidem, ut ostendimus, hac ipsa in re nituntur, a nobis breviter sunt disputata. Quòd si ea diligentiùs examinare vellemus, quæ in Pontificiorum ratiocinatione, quam diluimus, pro concessis sumi affirmavimus (id enim quemq; res ipsa monet) sine quibus, nihil ejus, quod illi volunt, concludi potest, multò etiam magis, quàm futiliter ratiocinentur, appareret. Sed jam tempus est, ut huic scriptioni, quam explicandorum tantùm Christi ad Petrum verborum suscepimus, finem imponamus.

Quare hæc tantūmodò breviter monebimus, Ecclesiasticos pastores, nequaquam in ipso Apostolico munere, Apostolorum successores esse: potestatem verò retinendi & remittendi peccata, Apostolis datam, ad ipsum Apostolicum munus pertinere, ut suprà a nobis ostensum est. Tantum verò abesse, ut Ecclesiarum pastores in ipso Apostolico munere, Apostolis, quorum munus ab ipsorum munere apertissimè in scriptura distinguitur, ulla ratione successerint, ut nullo pacto liceat affirmare, Apostolis, ut Apostolis, ullos successores datos esse. Fuit enim omnino munus Apostolicum quiddam singulare & proprium nascentis Christi Ecclesiæ. Tunc enim opus erat ejusmodi hominibus, qui Spiritu sancto pleni, divinarum rerum, quæ ad salutem humani generis pertinent, certissimâ cognitione instructissimi essent; quiq; ut pote, ab ipso Christo missi, quemadmodum ipsum eorum nomen declarat, divinâ ipsius Christi auctoritate ac potestate munus suum exequerentur, atq; eorum oculos aperiendo, efficerent, ut homines

mines à tenebris ad lucem converterentur, & a potestate Sathanæ, ad Deum per fidem in ipsum Christum. Propterea ipsis claves regni cælorum datæ fuiße dicuntur, aperiendi scilicet, ut suprà explicuimus, & claudendi aliis regnum cælorum facultas & potestas, & peccata remittendi ac retinendi auctoritas, quæ aliis, qui immediatè (ut loquuntur) ab ipso Christo edocti & missi non fuerunt, reverâ non est data. Quanquam enim alii multi præter Apostolos, & ab ipso fermè initio, & deinceps fuerint, hodieq; sint, qui viam salutis docuerint, & docent, ac sine errore pronunciaverint, & pronuncient, cujusmodi sint ii, qui ad regnum cælorum aspirare possunt, & qui minus, quivé suorum peccatorum veniam consequuntur, & qui minùs: id tamen non ex alia auctoritate aut potestate, sibi divinitùs data, fecerunt, aut faciunt, sed ab Apostolis ista omnia edocti, quorum vestigiis insistentes, & quæ illi humano generi annunciarunt repetentes, & hominum salutem hac ratione procurantes, nec se nec alios fallere ullomodo possunt. Non loquor hîc de extraordinariis missionibus Christi, si ullæ unquam extiterunt, aut extituræ sunt ante ipsius adventum. In his enim auctoritas aliqua & potestas esse poßet ei non absimilis, quam ipsi Apostoli habuerunt.

Et hæc quidem hactenus.

DE ECCLESIA

Nonnulla, ex ejusdem FAUSTI SOCINI SENENSIS scriptis excerpta.

ECCLESIA *est vel aspectabilis vel inaspectabilis. Aspectabilis Ecclesia, est cœtus hominum, qui veram Christi religionem, quantum satis est, ad salutem æternam consequendam, tenent & profitentur. Inaspectabilis Ecclesia est, cœtus hominum, qui Christo confidunt: hoc est, qui verâ ac justificante fide in Christũ præditi sunt, & per universum orbem sparsi. Rursus aspectabilis Ecclesia potest considerari tanquam unum corpus, quod veluti membra comprehendat omnes particulares Ecclesias, seu cœtus eorum, qui salutarem Christi doctrinam profitentur. Potest etiam quilibet singularis cœtus, & sic quodlibet tanquam membrum illius corporis, quod diximus, & ad generalem Ecclesiam pertinens, censeri & appellari Ecclesia. Quæ distinctio in Ecclesiâ inaspectabili locum non habet. Neq; enim illa in generalem & particularem, ut aspectabilis dividitur, secundùm quidem, ut arbitramur, scripturæ loquendi usum, secundùm quem alia omnia, quæ diximus, dicta esse volumus.*

DE SUCCESSIONE.

CÙM *Papistæ, ut probent suam Ecclesiam esse veram, & consequenter veram esse ipsorum doctrinam,*

nam, afferunt successionem perpetuam ab ipsis Apostolis. Respondendum est: Non ex successione personarum & locorum, hoc est, in iisdem locis, probari posse Ecclesiam veram, sed tantùm ex successione doctrinæ: ita ut si quis probaret, Episcopos Ecclesiæ Romanæ semper tenuisse eandem doctrinam, quam Apostoli tenebant, eamq́; professos fuisse, hinc certè necessariò colligeretur, ipsorum Ecclesiam esse veram. alioquin nihil concludi potest, cùm nihil vetet, quo minus perduret perpetuò successio personarum in iisdem locis, & tamen fiat mutatio doctrinæ, prout factum est, quemadmodum & ipsi Papistæ fateri coguntur, in locis innumeris, in quibus veræ doctrinæ falsa successit, adeò ut iidem Pontificii cogantur huc confugere, ut dicant Petro tantùm & ejus successoribus, & consequenter, ut ipsi arbitrantur, Ecclesiæ Romanæ hoc privilegium a Christo datum fuisse, ut nunquam ipsorum doctrina a vera in falsam mutaretur, id quod nullâ prorsus vel ratione vel testimonio demonstrare unquam poterunt.

De Notis.

Dum verò iidem Pontificii addunt, ex eo constare, quòd ipsorum Ecclesia sit vera, quia habeat proprias veræ Ecclesiæ notas. Respondendum est. Notas istas vel non apparere in ipsorum Ecclesiâ, qualis est illa, Quòd sit sancta; vel non esse veras ac proprias verè Ecclesiæ notas, nec ullo testimonio divino confirmatas: & breviter concludendum est, nullas esse notas, propriè loquendo, quæ scilicet sensibus nostris

percipiantur, quæ possint fidem facere veræ Ecclesiæ, nec de ejusmodi notis ulla mentio, sive a Christo, sive ab Apostolis, facta invenitur.

Notæ Ecclesiæ, quas Evangelici statuunt, nempe prædicatio veræ doctrinæ Christi, & usus Sacramentorum, nihil valent, quia sunt ipsa essentia Ecclesiæ. Nam quod ad primam attinet, hoc idem quæritur, ubi nam sit vera Christi doctrina. Deinde altera est otiosa. Vbi enim est vera doctrina, ibi etiam verum sacramentorum usum esse necesse est.

De loco Ioannis 21.

Ex *loco Ioan: 21.,* Pasce oves meas, &c. *Papistæ nihil aliud poßunt exsculpere, etiamsi concedantur illis omnes aliæ ipsorū falsæ ex eo loco deductiones, præter illam, quæ in quæstione est, utrùm scilicet inde consequatur, dicto Pontificis Romani in rebus ad religionem pertinentibus, omninò standum esse: non possunt, inquam, quicquam aliud exsculpere, nisi hoc, Quòd Pontifex Romanus sit Pastor universalis totius Ecclesiæ Christi. Vnde nullo pacto consequitur, quòd ipsius sit dicto standum. Neq; enim propterea, quia quis sit Pastor, continuò sequitur, illum bonum & salubrem cibum dare suis ovibus. Potest enim, quamvis munus pastoris habeat, vel per ignorantiam, vel per negligentiam, vel deniq; per malitiam minimè salubri cibo oves suas pascere. Probatur, quod hinc inferimus, exemplo manifesto Episcoporum particularium, de quibus nemo ambigit, quin possint, quamvis alioqui munus*

pastoris legitimè habeant, falsam doctrinam populo sibi commisso proponere. Ex quo etiam Episcoporum particularium exemplo sequitur, nullam habere auctoritatem præscribendi Episcopum universalem, quid quis credere aut non credere debeat, sed tantùm regendi & pascendi Ecclesiam eâ doctrinâ, quam ille putaverit esse bonam. Neq; enim plus auctoritatis habere debet Episcopus universalis in universali Ecclesia, quàm particularis in particulari. Quare si non potest Episcopus particularis immunis esse necessariò ab errore in doctrinâ, & sic non potest omninò & sine errore ullo præscribere, quid credendum, quidvé credendum non sit, certè neq; universalis Episcopus id præscribere poterit in Ecclesia universali. Infallibilem veritatem Christi doctrinæ tenere, proprium erat Apostolorum, non autem unquam pastorum fuit, qui ab ipsis Apostolis & eorum scriptis eam haurire semper debuerunt. Iam Petrus, cujus se successores jactant Pontificii, erat quidem, non solùm, ut ipsi volunt, universalis pastor Ecclesiæ, sed etiam Apostolus, & quidem præstantissimus. Verùm ipsi non ut Apostolo, sed ut Pastori se successisse Romani Pontifices, ut dicant, necesse est, & porrò etiam, cùm urgentur, fateri coguntur. Vnde sequitur ex prædictis, istam ipsorum fictam successionem nihil momenti habere ad hoc, ut ipsorum sententiâ & præscripto, in iis, quæ credi vel non credi debeant, ad religionem pertinentibus, stari ullo modo debeat.

De loco 1 Tim. 3. 15.

Locus *1 Timoth: 3.* Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, *primùm Pontificios nihil juvat, quia non apparet eos esse Dei Ecclesiam, de qua ibi verba fiunt. Præterea neq; inde probatur, si quis velit veritatem divinam cognoscere; debere illam petere ab Ecclesia, sed tantùm ex Pauli verbis intelligendum est, Ecclesiam, id est, homines Christianos, seu Christianorum cœtum, veritatem divinam tenere, fovere ac promovere. Neq; enim voces, Columna & firmamentum, ita accipienda sunt, quasi Paulus velit dicere, ruituram esse divinam veritatem, nisi illam Ecclesia sustineret ac firmaret. Sed Metaphora ista columnæ ac firmamenti, eatenus tantùm progredi intelligenda est, quatenus Ecclesia id facit, quod modò diximus. Nam quòd Pauli sensus nullo modo posit esse, ut ferè creditur, si quis velit veritatem divinam noscere, ad Ecclesiã illi esse confugiendum, vel ex eo apparet, quòd hæc ratio inveniendi veritatem esset præposterea, cùm potiùs contrà ex veritatis divinæ professione cognosci debeat Ecclesia; & ut quis statuere posit, eam, quam credit, revera esse Ecclesiam Dei, omninò requiratur, ut cognoscat antea ac certò deprehendat, ibi esse professionem divinæ veritatis. Est autem, ut meliùs mens Pauli isto in loco percipiatur, animadvertendum, quòd Paulus ibi opponit Ecclesiam, non cœtibus hæreticorum, seu ipsis hæreticis, sed aliis hominum societatibus, ut sic dixerim, qui aliam religionem,*

gionem; quàm Christianam, profitentur, & interim jactant, se habere divinam veritatem, quales sunt hodie Iudæi & Mahometani. Tacitè, inquam, Apostolus non ejusmodi hominibus, qui Christum profiterentur, & interim veram ejus doctrinam non tenerent, Ecclesiam opponit, id est, homines Christianos, sed iis, quos modò diximus, ut ostendat summam excellentiam ac præstantiam religionis Christianæ: quippe in quâ unâ sit divina veritas, unde possint, qui verba ejus legerint, accendi ad amorem Christianæ religionis, & si jam eam amplexi fuerint, in ea retinenda prorsus confirmari.

Notandum est autem, quòd diximus, in sola Ecclesia Dei, & sic inter solos Christianos esse divinam veritatem, ut hinc meliùs appareat, quomodo Apostolus meritò potuerit Ecclesiam appellare columnam & firmamentum veritatis. Quæ vox veritatis, propter articulum ipsi in Græco adjunctum, non modò ostendit, hìc agi de insigni aliqua veritate, quæ, ut diximus, nihil aliud est, quàm veritas divina; sed etiam de divina illa veritate, quâ homines perducantur ad beatam atque immortalem vitam.

Iam, si nihilominùs quæratur, an debeat unusquisque quærere, & investigare quænam sit vera Christi Ecclesia: Dicimus, neminem teneri id facere, sed tantùm tenetur unusquisque veram Christi doctrinam inquirere atque investigare. Cujus rei viam ostendimus non esse confugere ad Ecclesiam: Vbi verò Christi doctrinam investigaverit ac deprehenderit,

tunc uniuscujusq; officium est, sese palàm iis cœtibus adjungere, qui eam profitentur, qui cœtus, ut suprà dictum est, sunt vera aspectabilis Ecclesia. Aliud nihil, quod ad Ecclesiam cognoscendam pertinere posse videatur, quicquam facere cogitur, & sic inutilis ferè apparet esse, tantoperè celebrata quæstio, Quænám sit in terris vera Christi Ecclesia? Etiãsi enim nemo sit, qui veritatẽ profiteatur: tamẽ propterea illa nõ perit. Potest enim a Deo servari; & est inclusa literis sacris, quæ sunt alia columna & firmamentum veritatis.

EIVSDEM FAVSTI SOCINI SENENSIS, adversùs eos, qui rerum ad salutem suam æternam pertinentium, cognitionem, diligenter, per se ipsi non inquirunt.

SUNT, qui putent, se justam causam habere, de rebus ad salutem suam æternam pertinẽtibus, diligentiùs non inquirendi, quòd istæ
1. res divinæ sint, ac propterea ejusmodi, ad quas hu-
2. mana ratiocinatio non pertingat. Quare censent in ipsis cognoscendis, eorum judicio & sententiâ standum esse, quibus cura, eas alios docendi, ab ini-
3. tio ac perpetuò demandata fuit, quosq; vera docuisse ac docere, divinis aliquot signis & miraculis est
4. confirmatum; nec denique in his aliter sentiendum, quàm per complura secula ii senserint, qui in Christiano

stiano populo excelluerunt, & unà cum illis ipse Christianus populus communiter sensit: quos videlicet divino spiritu præditos fuisse, credendum sit. alioqui Deus suos deseruisset, quod ab omni veri similitudine, quàm longissimè abest. Ad ista sigillatim ad hunc modum respondetur. 5.

Primò, quòd ajunt res divinas ejusmodi esse, ad quas humana ratiocinatio non pertingat, concedi-tur hoc, si humana ratiocinatio per se ipsa considere-tur, & omni divina patefactione destituta. Nam ubi divina patefactio adest, non solùm humana ratio res divinas percipere potest, sed ut percipiat, necesse est; alioqui frustrà planè esset patefactio ista. Ad 1.
Nam quod addunt de iis, quibus cura res divinas docendi demandata fuerit, non debet hoc pro divina patefactione haberi. Potuerant enim isti, quantumvis legitimè ad hoc munus delecti, ipsis tantùm Apostolis exceptis, errare, atq; a sana doctrina rerum divinarum deficere. quando fatentur omnes, multos Episcopos & Pastores defecisse, adeò ut ipsi Pontificii, præter Petri successores, alios omnes deficere potuisse concedant. Quapropter inquirendum restaret, an hoc, quod ipsi Petri successoribus tribuunt, sit verum; & an sint, & qui sint isti Petri successores. De divinis signis & miraculis, quibus confirmatum sit, istos vera docuisse, ac docere, qui curam divinas res docendi, sibi demandatam habuerunt, nihil prorsus statui potest; nec inde firmum ullum argumentum sumi. Primùm enim incerta atque incomperta admodum sunt miracula ista, etiam Ad 2. Ad 3.

am in speciem tantùm facta. Deinde, certißimum est, miracula, si non vera, saltem in speciem facta, cum falsa doctrina conjungi posse, ut in Simone ma-
Deut:13. 3. go, & aliis apparuit. Porrò Deus ipse testatur, se per miracula, eaq; vera, falso alicui prophetæ concessa, tentare fidem & amorem erga se populi sui. Præter-
Mat:24. 24. ea, Christus ipse, & Paulus Apostolus, apertißimè prædixerunt, falsos Prophetas, & insignem illum
2 Thes: 2. 9. seductorem, qui venturus erat, ea signa & prodigia edituros, quibus in errorem inducantur homines, ipsam divinam veritatem ex corde non amantes, ita ut vix illi, qui eam revera amant, & propterea Deo sunt cari, ipsiusq; electi, ab errore isto liberi sint futuri. Postremò, fieri potuerunt, Deo ipso auctore, miracula ab iis, qui IesuChristi doctrinam profitentur, non quidem ad confirmandum, omnia esse vera, quæ isti docent, sed ad ostendendum, ipsam Christi doctrinam veram esse, adq; homines a Christi nomine alienos, eò adducendos, ut ipsum pro unico rerum divinarum magistro, & servatore suo habeant & agnoscant, eorumq; mentes & corda paranda, ut, quam suo tempore veram IesuChristi doctrinam eße intellexerint, statim postmodum recipiant. Possunt etiam fieri in ipso Christiani nominis populo miracula, in Iesu Christi nomine, etiam ab iis, qui ipsius Christi doctrinam non rectè tenent, aliosvé eam docent; ut Iesu Christi nominis auctoritas, apud eos, qui illud jam profitentur, conservetur, & ab exteris, qui ista resciverint, ejus divina potentia a-
Ad 4. gnosci incipiat. Iam quòd ajunt, in divinis rebus

non

non aliter sentiendum, quàm per complura secula senserunt, unà cum Christiano populo, ii qui in ipso populo excelluerunt. Dicimus, istud fieri non posse, propterea, quòd ab ipsorum Apostolorum tempore, non fuit unquam inter eos omnes qui Christi nomen sunt professi, intervé eos, qui in ipsis excelluerunt, una & eadem sententia de divinis rebus, ne dum ut per complura secula idem omnes senserint. Nam ut illos taceam, qui in ipsa Ecclesia Latina, singulis seculis & ætatibus, in multis aliter senserunt, quàm vulgò alii senserint, quiq; non, ut alii, Romani Episcopi decretis, sibi parendum esse censuerunt; cujusmodi fuerunt Altigenses, Valdenses, Pauperes de Lugduno, Lolardi, & alii in variis Europæ regionibus commorantes: ut, inquam, istos, propter numeri, præ aliorum numero, paucitatem taceam, quis est, qui ignoret, Græcæ Ecclesiæ cum Latina, in ipsis Christianis dogmatis dissensiones, quas ipsi Græci, ut quidem verisimile est, perpetuas fuisse contendunt? quis nescit Æthiopicas Ecclesias, per longissimum, atque adeò immemorabile tempus, nec cum Latina Ecclesia, in multis idem sensisse, nec decretis Romani Pontificis se umquam planè subjecisse? An non præterea palàm est, per totum Orientem sparsos esse, usque in hunc diem, alios multos, IesuChristi disciplinam se amplecti profitentes, quibuscum Latinæ Ecclesiæ hominibus, de divinis rebus non convenit, & partim nec etiam cum Græcæ: quales sunt Nestoriani, Iacobitæ, & alii? Quòd si omnia scripta eorum, qui post Evangelii prædicationem,

Christo nomen, usque ad nostra tempora, dederunt, conservata fuissent, quanta fuerit in rebus divinis, hominum, qui inter Christianos scientiâ atque eruditione præstiterunt, sententiarum diversitas, multò magis quàm hodie, ex paucis, quas de ipsis historias habemus, appareret. Quid plura? in ipsa Latina Ecclesia, quæ hodie unum in terris caput, Romanum Pontificem agnoscit, mirum est, quanta nihilominus sit, inter eos, qui in ea maximè excellunt, opinionum varietas, in compluribus, haud parvi momenti, Christianæ religionis controversiis: quales sunt, de peccato originali, de prædestinatione, de justificatione, de fide, aliæq; his non absimiles. Frustrà igitur, ut quis statuat, quid sibi in divinis rebus statuendum sit, ad eorum, qui Christianos se esse sunt antehac professi, aut hodie profitentur, in iisdem rebus consensũ respicit.

Ad 5. Adde, quòd etiamsi consensus iste haberetur, si non omnium, saltem plerorumq; Christianorum: nihil tamen certi ex consensu isto de Christianæ religionis placitis constitui posset. cùm, contrà quàm isti sentiant, adversùs quos disputamus, de Spiritu sancto, quo Christianus populus præditus fuerit, nihil appareat. Christianum siquidem populum, ut satis constat in hac disputatione, eos intelligimus, qui Christi nomen profitentur; non autem qui sint reverâ Christiani. nam isti, & paucißimi semper fuêre, & renes ac corda scrutanti tantùm cogniti. Non igitur Deus populum suum deseruit, si ii, qui Christiani vocati sunt, communiter ac vulgò variis erroribus fuerunt, circa rerum

divi-

divinarum notitiam implicati. Nam, nec istos verum Dei populum unquam fuisse constat; & si aliquando fuerunt, omninò censendum est, antequam implicarentur erroribus istis, jam ab ipso Deo aliqua ratione eos defecisse, id quod impura aut superstitiosa, & a primis illis veris Christianis valdè abhorrens eorum, perpetuò per annos propè innumerabiles vita, abundè testatur. Dei promißiones de suis nunquam deserendis firmißimæ sunt: sed quamdiu videlicet pergunt esse sui. Vult enim Deus, idq; ratio totius religionis requirit, ut poßint desinere esse sui; nec unquam promisit suos, sive singulos, sive in genere, semper fore suos; nec ullis hominibus, ullivé eorum numero, aut cætui Iesu Christi, licet dilectißimi Filii sui nomen profitentibus, simpliciter atq; perpetuò rerum divinarum notitiam est pollicitus.

Respondimus ad ea, quibus isti moventur, quominus ipsi de rebus divinis ad salutem æternam pertinentibus diligenter inquirant. Verùm ut meliùs appareat, quantopere isti hac tota in re fallantur, redeo ad id, quòd tanquam fundamentum ponunt sententiæ ac consilii sui, videlicet, ad rerum divinarum cognitionem, non posse raciotinatione humana perveniri; atq;, ut antea feci, concedo id ita esse, modò ipsa per se humana ratiocinatio intelligatur. Nam accedente, ut dictum est, divina patefactione, nihil certius est, quàm posse humanam rationem & divinas res cognoscere, & de illis disserere, quemadmodum etiam apud omnes in confesso est.

est. Quærendum igitur est, an de ipsis rebus divinis, ad salutem nostram spectantibus, divinam aliquam patefactionem habeamus, & quænám illa sit. Atqui inter omnes, qui Christianam religionem, ubiqúe terrarum profitentur, planè constat, in Bibliis, hoc est in libris veteris Testamenti, qui Hebraicè, & novi, qui Græcè exstant, nihil scriptum esse, quod a divino spiritu non est profectum, idq; isti ipsi, cum quibus nunc nobis res est, minimè audent negare, nisi simul confiteri velint, se de veritate Christianæ religionis dubitare; (id quod longè aliam disputationem requirit, neq; cum hac nostra quicquam commune habet) vel certè iis non credere, quorum tamen judicio ac sententia, in divinis rebus se stare velle profitentur, quæ duo invicem prorsus repugnant. Quod si a divino Spiritu profectum est, quicquid in libris istis legitur, certè cùm in ipsis de divinis rebus ad salutem nostram æternam pertinentibus agatur, habemus omnino istis de rebus divinam patefactionem. Necesse est igitur, ut ii, cum quibus hîc disputamus, ingenuè fateantur, vel sperni a se cognitionem rerum ad suam salutem pertinentium; vel se gravißimè errare, qui ad res istas cognoscendas, libros istos non consulunt. præsertim, cùm inter eos, qui per totum orbem Christi religionem amplectuntur, de nulla alia, præter hanc, divina ejusmodi patefactione conveniat.

Objectio. Verùm dicent, libros istos admodum difficiles intellectu esse, nec eorum sensum percipi posse, nisi a quibusdam, qui aliis eos explanandi munus habent.

Re-

Respondeo. Librorum istorum scripta, maxima ex parte, vel fuisse ab ipso initio, cùm scripta fuerunt, in vulgus edita, vel ad eos missa, ut ab istis intelligerentur, qui rudes adhuc in Christiana religione erant, & partim gravissimis circa eam erroribus implicit, cujusmodi sunt pleræq; Pauli Apostoli Epistolæ, in quibus tamen, ipsa omnium maxima Christianæ religionis mysteria traduntur. Vnde constat, divini Spiritus consilium, a quo, ut dictum fuit, sunt libri isti profecti, omninò fuisse, ut vulgò legerentur, & ab ipsis rudioribus legendo intelligi possent. De istis quibusdam, quibus munus datum sit, eos aliis explanandi, non perinde quippiam certi habemus, ut certum est inter nos omnes, qui Christo nomen dedimus, ipsos libros nihil continere, quòd verissimum non sit: imò, qui a multis ex numero Christianorum pro iis habentur, qui rectè munus istud exequantur, iidem ab aliis non paucis, planè perperam, id exequi censentur, & qui tibi verus explanator sacrarum literarum est, is mihi est earum corruptor. Quare relinquitur, ut unusquisq; per se, sacros istos libros legere atq; intelligere curet, & explanationes, quas afferri audit, si minùs ipse sibi placet in quibusdam locis explicandis, accuratiùs perpendat, & quæ sibi magis probentur, eas eligat. Quamquam cùm, ut paulò ante conclusimus, Spiritus sancti consilium fuerit, ut sacræ literæ vulgò legerentur, atque intelligi possent, necesse est, ut in locis saltem intellectu necessariis, earum sensus unicuiq; pateat, qui suâ aliquâ culpâ mentis aciem hebe-

Responsio.

hebetatam non habeat. Frustrà sanè alioqui & editæ & scriptæ fuissent sacræ literæ, si earum sensum, quatenus necesse est, non posset unusquisq; per se legendo assequi, & necessarium foret, a quodam hominum genere illum exquirere. Satiùs enim multò fuisset, nulla ejusmodi scripta vulgò extare; sed tantummodo jussum esse, ut isti hominum generi, in rerum divinarum notitia, in omnibus & per omnia fides adhiberetur, qui etiam ipsi, ut sacra de rebus divinis scripta aliqua haberent, nihil necesse erat; sed satis fuisset, apud ipsos perpetuò Spiritus sancti ope, conservari sacrarum rerum cognitionem, idq; factum in omnibus Christianæ religionis dogmatis fuisse, quod in multis factum esse Pontificii contendunt, ut scilicet, sine ullis scriptis, ab Apostolorum tempore, per manus, ut ajunt, perpetuò tradita, & incorruptè conservata essent.

Hic autem locus me monet, ut iis respondeam, qui fortè objicient, non omnes, qui Christi nomen profitentur, sentire, in sacris literis omnia scripta esse, quæ ad salutem nostram pertinent; sed plurimos sentire, multa ejusmodi fuisse per manus tradita. Dico enim, (omissâ, in præsentia disputatione, an istud, quod Pontificii contendunt, sit verum nec ne) satis mihi esse adversùs, eos cum quibus hîc disputo, quòd nihil in scriptis illis, de quibus agimus, inveniatur, quod verissimè dictum non sit, ex hoc enim necessariò sequitur, quicquid cum illis non conveniet, falsum esse, & penitùs rejiciendum. Nullum

enim

enim est periculum, si quædam, quamvis istis literis non consignata, recipiantur, modò ne pugnent cum iis, quæ consignata sunt. Concludo igitur, cùm rerum divinarum ad salutem æternam pertinentium cognitio, pretio & æstimatione sua, omnem thesaurum infinitis partibus superet; ac necesse sit, ut qui eam spreverit, ipsâ æternâ vitâ careat, mortisq; æternæ fiat; mancipium cumq; res divinas assequi humana ipsa per se ratio nequeat, ut cognitionem istam adipiscamur, ad divinam patefactionem confugiendum esse, non autem attendendum, quid homines, (præsertim quos nec vitæ innocentia, nec divinum aliquod certum testimonium commendat) doceant, sentiantvé, vel antehac docuerint aut senserint, quicunq; illi tandem, & quotcunque sint, aut fuerint. Ac præterea, cùm certum sit, quicquid in libris veteris ac novi Testamenti, quos ii omnes, qui Christum colunt, pro Canonicis habent, scriptum legitur, id universum divinæ patefactionis nomine censendum, libros istos omninò consulendos esse, potissimùm verò novi Testamenti scripta, in quibus disertè, atq; ex professo, de iis rebus divinis agitur, quæ ad vitam æternam consequendam pertinent; neq; exspectandum, donec quis ea nobis explanet, nec explanationi quorumcunq; hominum omninò adhærendum, sed statuendum, ea cuicunq; Deum timenti, & salutem suam ex animo quærenti, in iis quæ ad ipsam salutem cognitu necessariæ sunt, aperta & facilia esse, & suiipsorum explana-

tionem,

tionem, in ſeipſis habere, ut pote, quæ conſtet in hunc finem, literis conſignata, & publicè divino conſilio edita fuiſſe, ut ab omnibus & legi & intelligi poſſint, indeq; ſtatui, quid ad vitam æternam poſſidendam, faciendum, credendumq; neceſſario nobis ſit; vel quia (ut quidem prorſus eſt veriſimile) omnia ejusmodi ibi expreſſa fuerint; vel ſaltem, quod ex iis, quæ expreſſa ſunt, nullo negotio de iis judicari poteſt, quæ non ſunt expreſſa.